

VERTROUWELIJK

Waterstofnetwerk Nederland

Vooronderzoek Ontploffbare Oorlogsresten Conflictperiode Tracedeel Emmen

Auteur
AVGProject
Waterstofnetwerk NederlandRevisienummer
3Revisie datum
10-11-2022Ons kenmerk
WNN1-ARC-EM-REP-0070Status
Final

Parafen

Naam
DatumNaam
DatumNaam
Datum_____
Auteur_____
Gecontroleerd_____
Ter
goedkeuring/besluitvorming

Revisie geschiedenis

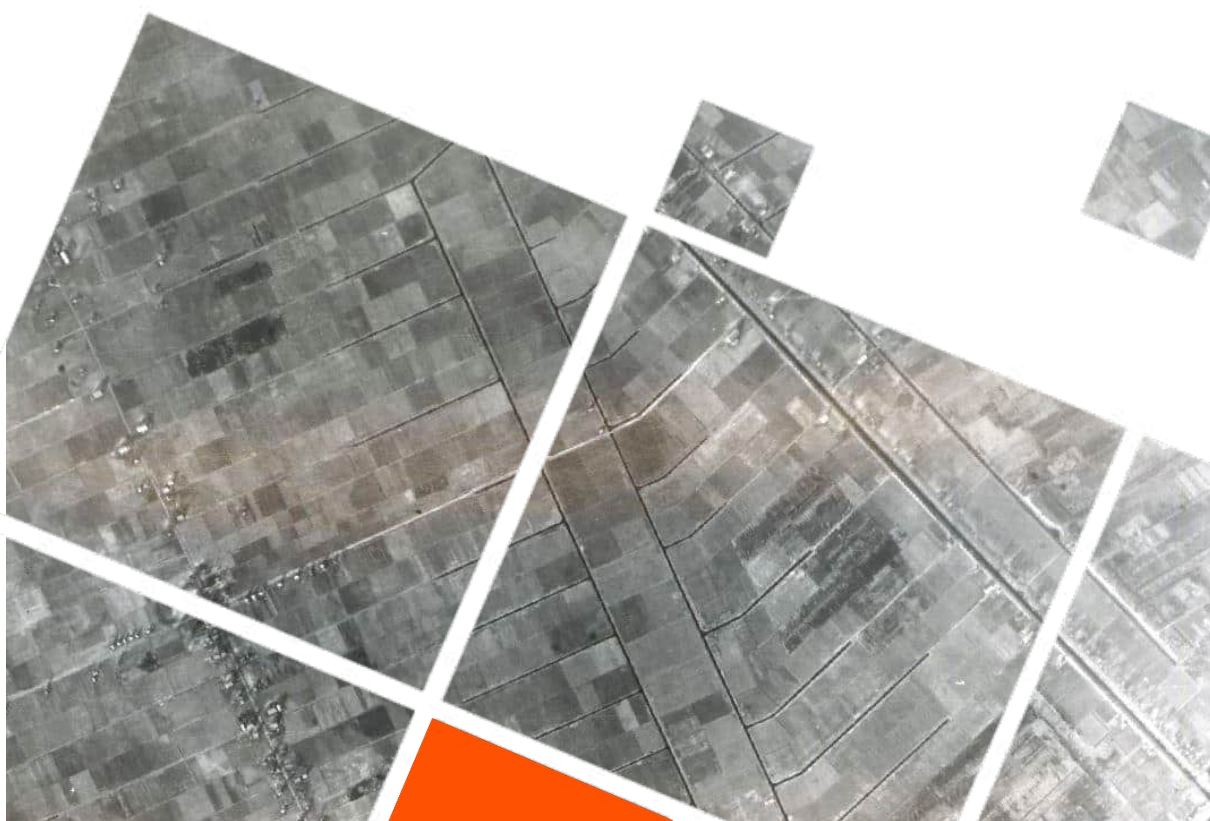
Revisienummer	Omschrijving	Datum
3	Ontvangen versie van Arcadis	10-11-2022

Ondersteunende Documenten

Document nummer	Document naam

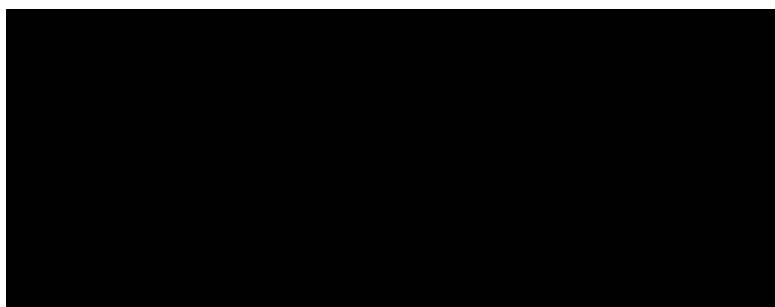
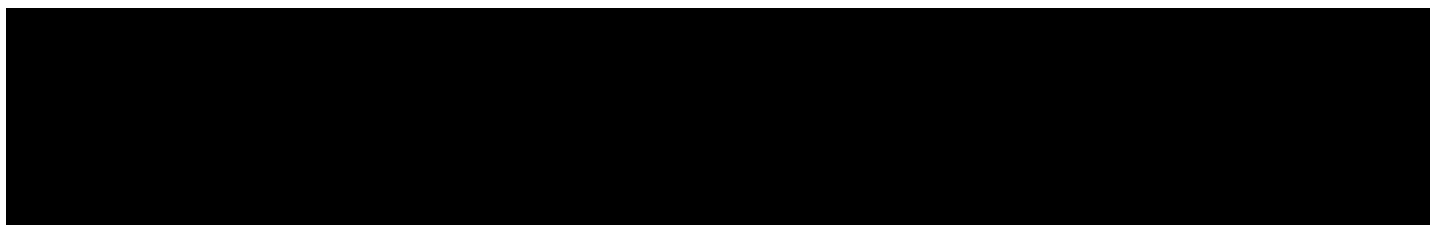
AVG Explosieven Opsporing NL

Waterstofnetwerk Noord-Nederland, tracédeel Emmen

Vooronderzoek ontplofbare oorlogsresten conflictperiode

OPDRACHTGEVER
LOCATIE
ONS PROJECTNR.
DOCUMENTCODE
UW PROJECTNR.
VERSIE
DATUM

Distributielijst

- Arcadis Nederland B.V.
- AVG Explosieven Opsporing Nederland

Dit document is bestemd voor de opdrachtgever.

Opdrachtgever	
Rapport	
Naam	
Versie	
Datum	
Vrijgegeven door:	
Paraaf:	
Vrijgegeven door:	
Paraaf:	
Opgesteld door:	
Paraaf:	

Afbeelding voorblad.

Luchtfoto van het projectgebied d.d. 26-12-1944. Bron: Kadaster te Zwolle, sortie 16-1545, fotonrs. 4101, 4104, 4107 en 4053.

Rechten voorbehouden.

De in deze rapportage aanwezige informatie, waaronder de tekst en het kaartmateriaal, is eigendom van AVG. Het is de opdrachtgever toegestaan deze rapportage als één geheel aan derden kenbaar te maken, met het doel waarvoor het is vervaardigd. De verstrekking van afbeeldingen uit de rapportage, of de separaat meegestuurde digitale bijlagen die hier toe behoren, is zonder toestemming van de auteur niet toegestaan in verband met mogelijke (beeld)rechten.

INHOUD

1	INLEIDING	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Probleemstelling.....	6
1.3	Doelstelling	6
1.4	Projectgebied	6
1.5	Onderzoeksmethode	7
1.5.1	Algemeen.....	7
1.5.2	Inventarisatie bronnenmateriaal.....	10
1.5.3	Beoordeling bronnenmateriaal	12
1.5.4	Verantwoording.....	12
1.5.5	Personele deskundigheid	12
1.5.6	Leeswijzer	13
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	14
2.1	Eerder uitgevoerde onderzoeken	14
2.1.1	Rapportages AVG	14
2.1.2	Derden	14
2.2	Literatuur	14
2.2.1	Meidagen 1940	14
2.2.1.1	Beknopt algemeen historisch kader	14
2.2.1.2	Het projectgebied in de meidagen van 1940	15
2.2.2	Luchtoorlog 1940-1945.....	16
2.2.3	Bevrijdingsperiode.....	18
2.2.3.1	Het projectgebied in 1945	18
2.2.4	Munitieruimingen	19
2.3	Collectie kaarten Topografische Dienst Kadaster.....	20
2.3.1	Geallieerde stafkaarten	20
2.3.2	Defence Overprints.....	20
2.3.3	Historische kaarten.....	20
2.3.4	Duitse stafkaart	20
2.4	Gemeentearchief gemeente Emmen	22
2.5	Nieuwsberichten.....	26
2.5.1	AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek	26

2.6	Explosieven Opruimingsdienst Defensie.....	28
2.6.1	Collectie ruimrapporten.....	28
2.6.2	Collectie mijnenkaarten.....	29
2.7	Nederlands Instituut voor Militaire Historie	31
2.7.1	Collectie Duitse verdedigingswerken	31
2.7.2	Beeldbank NIMH	31
2.8	Provinciaal archief / Militair Gezag	31
2.8.1	Militair Gezag.....	31
2.8.1.1	Militair Gezag Drenthe	32
2.9	Nationaal archief	32
2.9.1	Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen.....	32
2.9.2	Korps Hulpverleningsdienst.....	33
2.9.3	Bunkerarchief	33
2.10	Semi-Statistisch Informatiebeheer.....	34
2.10.1	Archief Mijn- en Munitie Opruimings Dienst.....	34
2.11	Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie	34
2.11.1	Collectie Departement van Justitie.....	34
2.11.2	Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen	35
2.11.3	Beeldbank Tweede Wereldoorlog	35
2.12	The National Archives Londen	36
2.12.1	Daily Logs	36
2.13	The National Archives and Records Administration	37
2.13.1	Kriegstagebücher	37
2.14	Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg	37
2.15	Imperial War Museums	37
2.16	Library and Archives Canada.....	38
2.16.1	Collectie Defence Overprints en Overlays	38
2.17	Luchtfoto's	38
2.17.1	Geraadpleegde luchtfoto's	38
2.17.2	Veranderingen na-conflictperiode	43
3	CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN	45
3.1	Gebeurtenisstabel en gebeurtenissenkaart	45

4	BEOORDELING BRONNENMATERIAAL.....	49
4.1	Indicaties voor explosieven in het projectgebied.....	49
4.2	Leemten in kennis bronnenmateriaal	49
4.3	Soort, verschijningsvorm en aantallen	50
4.4	Horizontale en verticale begrenzing verdacht gebied	50
4.5	Bodembelastingkaart	50
5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	52
5.1	Conclusie	52
5.2	Advies vervolgtraject	52
6	BIJLAGEN	53
6.1	Bronnenlijst	53
6.1.1	Archieven en overige instanties	53
6.1.2	Literatuur	53
6.1.3	Websites	54
6.1.4	Overig	54
6.2	Certificaat vooronderzoek en risicoanalyse.....	55
6.3	Motivatie luchtfotobestelling	56
6.4	Afkortingenlijst	58
6.5	Wijze benadering archiefbronnen.....	59
6.6	Studiegroep Luchtoorlog Drenthe	60

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

AVG Explosieven Opsporing Nederland (hierna: AVG) heeft in opdracht van ARCADIS Nederland B.V. een vooronderzoek naar de aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten uitgevoerd ter plaatse van de projectlocatie Waterstofnetwerk Noord-Nederland, tracédeel Emmen dat ligt bij Nieuw-Amsterdam, Erica, Oranjedorp en Nieuw-Dordrecht (zie de kaarten op pagina 8 met de situatie tijdens de Tweede Wereldoorlog en op pagina 9 met de huidige situatie). Hier worden in de toekomst diverse civieltechnische bodemingrepen uitgevoerd in kader van de aanleg van een waterstofnetwerk door de Gasunie.

1.2 Probleemstelling

Er kunnen ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied zijn achtergebleven door gevechtshandelingen of dumpingen. Er ontstaat bij het spontaan aantreffen en beroeren van ontplofbare oorlogsresten uit de Tweede Wereldoorlog mogelijk een verhoogd veiligheidsrisico. Onbedoelde detonaties kunnen bij de uitvoering van werkzaamheden in het ergste geval leiden tot dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving. Spontane vondsten van ontplofbare oorlogsresten kunnen resulteren in meerwerkkosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

1.3 Doelstelling

Het doel van het vooronderzoek is om aan de hand van een breed scala aan historisch feitenmateriaal een zo genuanceerd mogelijk beeld met betrekking tot het projectgebied in de Tweede Wereldoorlog te verkrijgen. Aan de hand van deze gegevens wordt een antwoord gegeven op de vraag of en zo ja in welke delen van het projectgebied er sprake is van een verhoogd risico op het aantreffen van ontplofbare oorlogsresten. Er wordt daarnaast ingegaan op de te verwachten soort(en) ontplofbare oorlogsresten, de verschijningsvorm en de mogelijke hoeveelheid.

Het onderzoek resulteert in een horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied door middel van GIS kaartmateriaal en het advies om de werkzaamheden onder reguliere omstandigheden uit te voeren, of om vervolgstappen te zetten in de vorm van bijvoorbeeld een (projectgebonden) risicoanalyse of direct een detectieonderzoek.

1.4 Projectgebied

Het projectgebied bevindt zich bij Parc Sandur, Nieuw-Amsterdam, Oranje in de gemeente Emmen ter hoogte van de Verlengde Herendijk en de Dordsestraat/N862. In deze rapportage worden feiten omschreven van oorlogshandelingen die in en nabij het projectgebied hebben plaatsgevonden. Er wordt bij het bepalen van de relevantie onderscheid gemaakt in de volgende opties:

- Het feit wordt niet in de rapportage opgenomen wanneer de locatie van de gevechtshandeling verder dan ca. 200 meter van het projectgebied af ligt.

- Binnen deze rapportages worden alle noemenswaardige feiten binnen een straal van ca. 200 meter rondom het projectgebied opgenomen, waarbij één van de volgende relevanties wordt benoemd:
 - Het feit krijgt de relevantie “nee” wanneer deze buiten het projectgebied ligt en op voorhand al kan worden bepaald dat deze geen invloed heeft op het projectgebied. Het feit wordt niet opgenomen in de gebeurtenisstablet in deze rapportage en krijgt geen nummer op de gebeurtenissenkaart in de bijlage.
 - Het feit krijgt de relevantie “mogelijk” wanneer het een melding betreft die buiten het projectgebied ligt en mogelijk van invloed is op het projectgebied, of wanneer de melding een groter gebied betreft dan binnen het projectgebied ligt. Het feit wordt opgenomen in de gebeurtenisstablet, wordt wel of niet afgebakend, en krijgt een nummer op de gebeurtenissenkaart, mits het feit binnen de contouren van de kaart valt.
 - Het feit krijgt de relevantie “ja” wanneer met zekerheid kan worden bepaald dat deze binnen het projectgebied ligt en een afbakening invloed heeft op het projectgebied. Het feit wordt opgenomen in de gebeurtenisstablet, de afbakening wordt gemotiveerd en het feit wordt van een nummer op de gebeurtenissenkaart voorzien.

Het projectgebied ligt in de volgende gemeente:

Huidige gemeente	Gemeente tijdens de Tweede Wereldoorlog
Emmen	Emmen

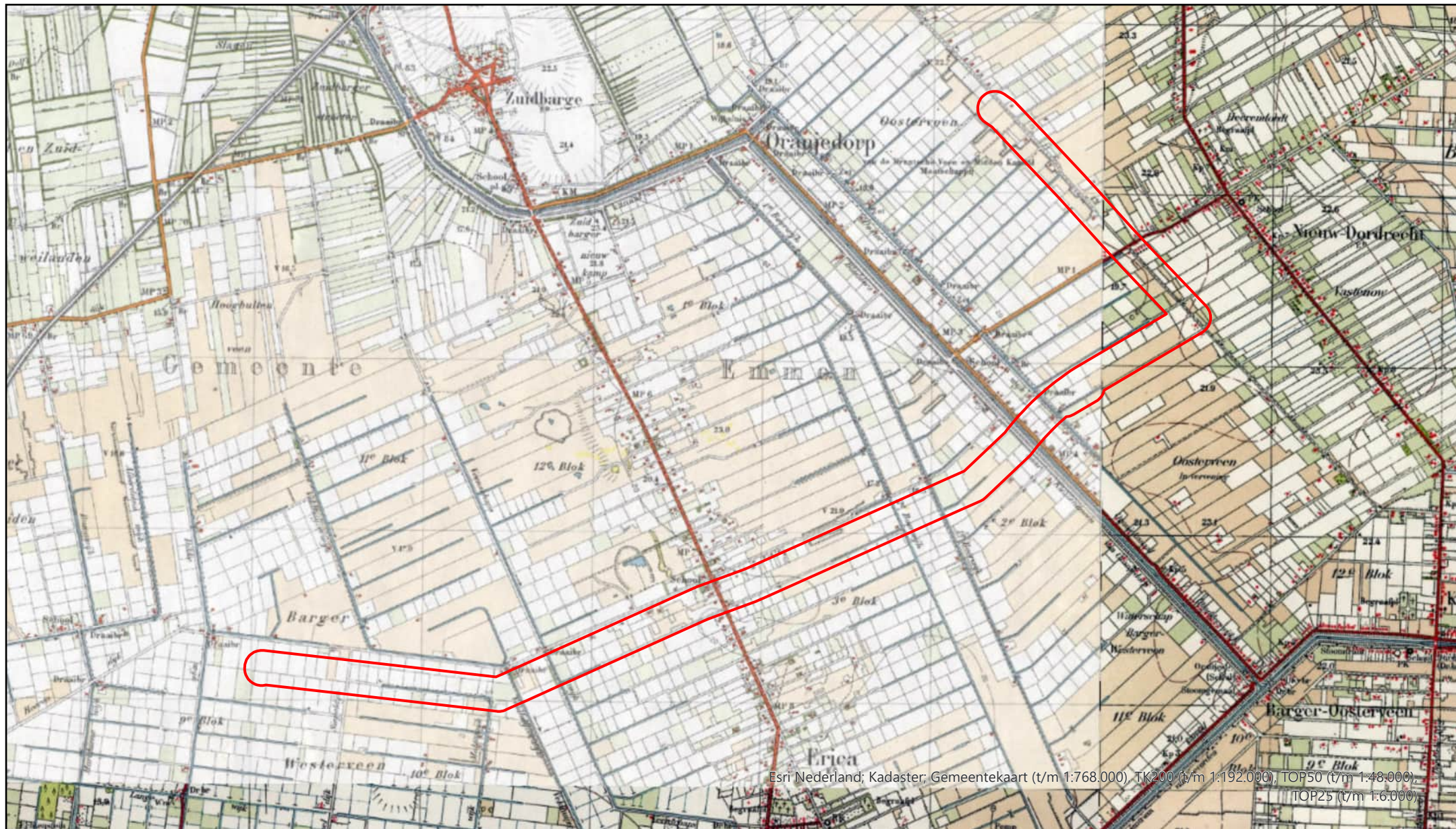
1.5 Onderzoeksmethode

1.5.1 Algemeen

Bij het vooronderzoek worden literatuur en historische bronnen verzameld en gestructureerd geordend. Het eindresultaat is een rapportage met een bijbehorende bodembelastingkaart. Het vooronderzoek dient conform het Certificatieschema Vooronderzoek en Risicoanalyse te worden uitgevoerd.

Het vooronderzoek heeft tot doel om te beoordelen of er in het projectgebied sprake is van concrete aanwijzingen van de aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten, en indien deze concrete aanwijzingen er zijn, om het verdachte gebied af te bakenen. Dit komt samen in de gebeurtenisstablet in hoofdstuk 3. Het vooronderzoek bestaat uit zowel het inventariseren als beoordelen (analyseren) van bronnenmateriaal. Eindresultaat is een rapportage en een bijbehorende bodembelastingkaart ontplofbare oorlogsresten. Dit vooronderzoek heeft betrekking op de periode 1940-1945 (conflictperiode).

SITUATIE W.O.II

Esri Nederland; Kadaster; Gemeentekaart (t/m 1:768.000), TK200 (t/m 1:192.000), TOP50 (t/m 1:48.000), TOP25 (t/m 1:6.000)

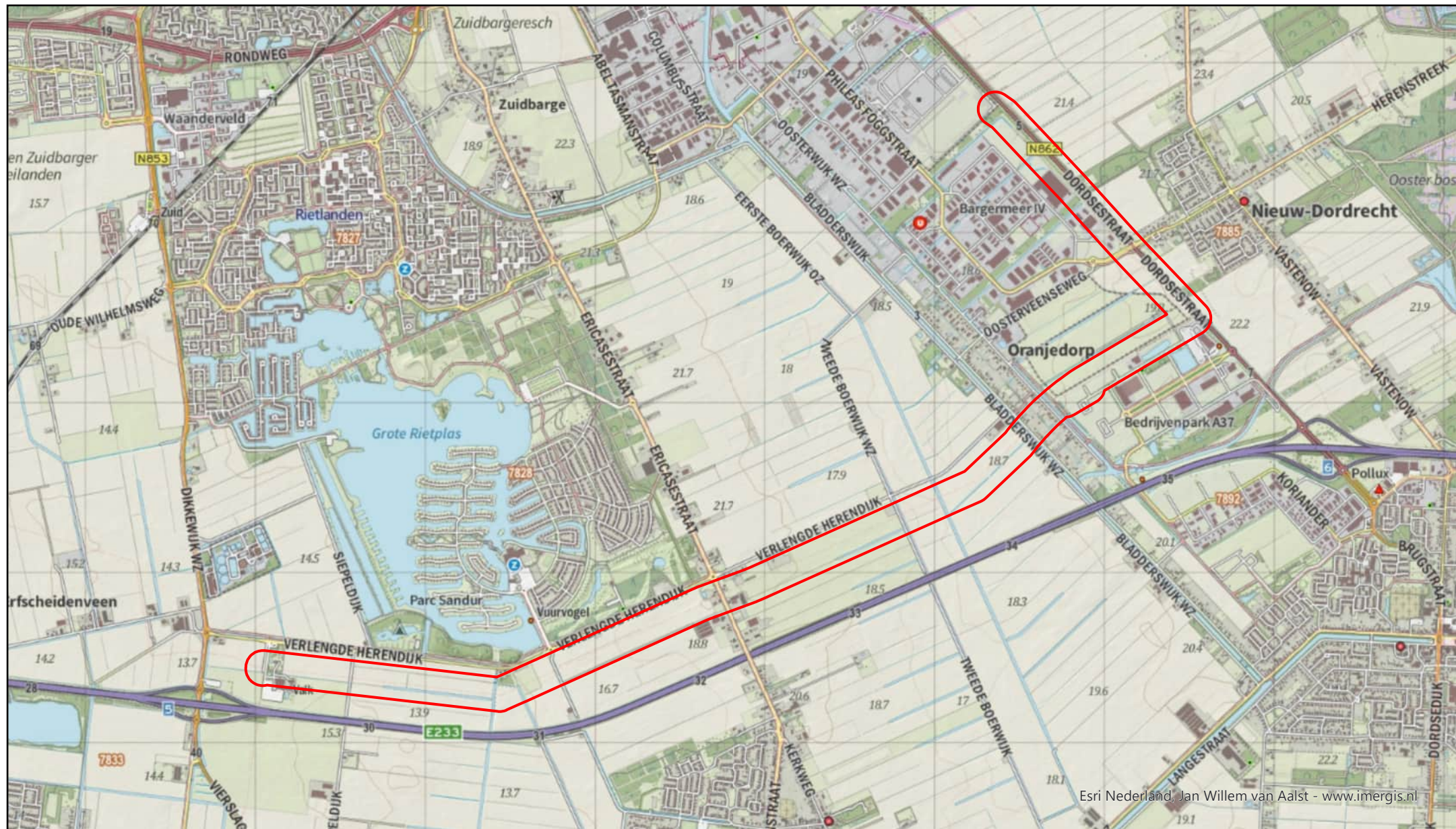
LEGENDA

 Projectgebied

0 250 500 1.000 1.500
Meter

ACTUELE SITUATIE

LEGENDA

 Projectgebied

0 250 500 1.000 1.500
Meter

Esri Nederland, Jan Willem van Aalst - www.imergis.nl

1.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten (indicaties)
- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de verwijdering van ontplofbare oorlogsresten (contra-indicaties)

Medewerkers van AVG hebben (in het verleden) ten bate van dit vooronderzoek diverse archieven bezocht. Er was in alle gevallen sprake van fysiek archiefbezoek, tenzij het archief reeds gedigitaliseerd was, zoals ingeval de toegang 575 van het NIMH en de via de website van Delpher te raadplegen krantencollectie van het Nationaal Archief.

Wij hebben de volgende archieven en collecties wel/niet geraadpleegd:

Verplichte bronnen

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Literatuur	O.a. De luchtverdediging in de meidagen 1940 en de groene serie	Ja	2.2
Gemeentearchief gemeente Emmen	Vermeldingen oorlogshandelingen	Ja	2.4
Provinciaal archief / Drents Archief te Assen	Vermeldingen oorlogshandelingen	Ja	2.8
Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (Amsterdam)	Toegangen 216k en 077	Ja	2.11
Nationaal Archief ('s-Gravenhage)	Inspectie Bescherming Bevolking tegen luchtaanvallen (toegang 2.04.53.15), Korps Hulpverleningsdienst (toegang 2.04.110), Bureau Registratie Verdedigingswerken van het Ministerie van Defensie: zgn. "Bunkerarchief"(toegang 2.13.167)	Ja	2.9
Semi-Statisch Informatiebeheer (Rijswijk)	Mijn- en Munitie Opruimingsdienst	Ja	2.10
Explosieven Opruimings Dienst Defensie	Geruimde explosieven (mora's/wo's), mijnenkaarten	Ja	2.6
Luchtfotocollectie Bibliotheek Universiteit Wageningen	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.17
Luchtfotocollectie Topografische Dienst (Kadaster)	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.17
Luchtfotocollectie National Collection of Aerial Photography (NCAP, Edinburgh)	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Ja	2.17
Koninklijke Bibliotheek / Delpher	Oude krantenberichten betreffende ontplofbare oorlogsresten	Ja	2.5
Nederlands Instituut voor Militaire Historie ('s-Gravenhage)	Toegang 575	Ja	2.7

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
The National Archives (Londen)	Gegevens aangaande luchtaanvallen door Royal Air Force	Ja	2.12
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg)	Gegevens Luftwaffenführungsstab, Duitse 88e legerkorps	Ja	2.14

Aanvullende bronnen

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Nederlands Instituut voor Militaire Historie ('s-Gravenhage)	Toegang 409 ¹	Nee	--
The National Archives (Londen)	Gegevens aangaande artilleriebeschietingen ²	Nee	--
The National Archives and Records Administration (Washington)	Kriegstagebuch Admiral in den Niederlanden. 1-31 december 1944, Kriegstagebuch Marinebefehlshaber Niederlande. 1940-1941, Gegevens 8th Air Force, 9th Air Force ³	Ja	2.13
Getuigenverklaringen	Getuigenverslagen uit de eerste hand ⁴	Nee	--
Kadaster Zwolle	Collectie Stafkaarten Topografische Dienst Kadaster te Zwolle / naoorlogs kaartmateriaal	Ja	2.3

Niet in het Certificatieschema Vooronderzoek en Risicoanalyse benoemde bronnen

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Bedrijfsarchief AVG	Gegevens uit binnen- en buitenlandse archieven	Ja	2.1, 2.5
Bedrijfsdatabase AVG	O.a. oude webartikelen	Ja	2.1, 2.5
In het verleden uitgevoerde (voor)onderzoeken	(Voor)onderzoeken	Ja	2.1
Luchtfotocollectie Luftbilddatenbank	Luchtfoto's Tweede Wereldoorlog	Nee	--

¹ Er zijn in de geraadpleegde verplichte bronnen geen aanwijzingen aangetroffen waaruit blijkt dat er gevechtshandeling in of nabij het projectgebied hebben plaatsgevonden in de meidagen van 1940. Derhalve is toegang 409 van het NIMH niet geraadpleegd.

² Er zijn in de geraadpleegde verplichte bronnen geen aanwijzingen aangetroffen waaruit blijkt dat er geallieerde beschietingen met geschutmunitie en/of grondgevechten in of nabij het projectgebied hebben plaatsgevonden. Derhalve zijn er geen gegevens aangaande grondgevechten en/of artilleriebeschietingen bij The National Archives in Londen geraadpleegd.

³ Er zijn in de geraadpleegde verplichte bronnen geen aanwijzingen aangetroffen waaruit blijkt dat er Amerikaanse luchtaanvallen in of nabij het projectgebied hebben plaatsgevonden. Derhalve zijn er geen gegevens van de 8th Air Force en 9th Air Force geraadpleegd (hieronder worden ook de mission reports begrepen).

⁴ AVG beschikt niet over adresgegevens van relevante getuigen.

Bron	Korte omschrijving	Geraadpleegd	Hoofdstuk
Imperial War Museums	Beeldmateriaal Tweede Wereldoorlog	Ja	2.15
Library and Archives Canada	Defence Overprints	Ja	2.16
Centre Historique des Archives à Vincennes	Franse gevechtsverslagen	Nee	--
The Polish Institute and Sikorski Museum	Poolse gevechtsverslagen	Nee	--
Studiegroep Luchtoorlog Drenthe	Plaatselijke archieven	Ja	6.6
Locatiedeskundige	Expert op het gebied van lokale historie	Nee	--

1.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal

In deze fase van het vooronderzoek worden de indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek beoordeeld. Op basis van deze gegevens wordt gemotiveerd vastgesteld of er sprake is van een op ontplofbare oorlogsresten verdacht gebied. Indien er sprake is van een verdacht gebied, dan wordt tevens bepaald: de (sub)soort, de mogelijke aantallen en de verschijningsvorm van de vermoedelijk aanwezige ontplofbare oorlogsresten, alsmede de horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied (indien mogelijk).

Bij de beoordeling van het bronnenmateriaal is gebruikgemaakt van het geografisch informatie systeem (GIS). De indicaties en contra-indicaties zijn vertaald naar een locatie in het RD-coördinatenstelsel en verwerkt in GIS. De GIS dataset wordt mede gebruikt om te beoordelen of het projectgebied, of delen daarvan, verdacht is op de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten.

1.5.4 Verantwoording

Het vooronderzoek is tot stand gekomen dankzij de volgende personen:

- Dhr. Dr. W. van den Brandhof (historicus/afdelingshoofd vooronderzoeken): opstellen van het vooronderzoek, verificatie luchtfotoanalyse
- Dhr. G. den Braven MA (historicus): luchtfotoanalyse
- Dhr. P. Gieben (GIS-coördinator): GIS kaartmateriaal en luchtfotoanalyse
- Dhr. M.A. Abee (manager): interne beoordeling opzet en inhoud rapportage
- Dhr. J. van den Bout (coördinator / senior deskundige OOO): interne beoordeling inhoud rapportage

1.5.5 Personele deskundigheid

Het opstellen van het vooronderzoek vereist een multidisciplinaire aanpak. Hierbij is personeel (of zijn derden) betrokken die deskundige zijn op het gebied van meerdere expertises. Bij het vooronderzoek dienen meerdere deskundigen betrokken te zijn, die tenminste beschikken over de volgende expertises: deskundigheid op het gebied van het opstellen van een historisch vooronderzoek, deskundigheid op het gebied van ontplofbare

oorlogsresten, deskundigheid op het gebied van de civiele techniek, deskundigheid op het gebied van luchtfoto-interpretatie en deskundigheid op het gebied van geografische informatiesystemen (GIS). In de hierop volgende tabel staat weergegeven wie er bij dit vooronderzoek betrokken zijn en op welk gebied zij deskundige zijn.

Naam	Historisch onderzoek	Deskundigheid ontplofbare oorlogsresten	Civiele techniek	Luchtfoto-interpretatie	Geografische Informatiesystemen
Wouter van den Brandhof	X			X	X
Gijs den Braven	X			X	X
Paul Gieben	X			X	X
Menno Abee			X	X	X
Jeffry van den Bout		X		X	X

1.5.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat de resultaten van het literatuur- en archiefonderzoek.

In hoofdstuk 3 zijn de relevante indicaties en contra-indicaties chronologisch in een lijst van gebeurtenissen geordend en middels een kaart weergegeven. In dit hoofdstuk is tevens bepaald of de lijst met gebeurtenissen voldoende indicaties bevat voor de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten ter plaatse van de onderzoeklocatie.

Hoofdstuk 4 is het resultaat van de beoordeling van bronnenmateriaal. Hierin is tevens de bijbehorende bodembelastingkaart opgenomen.

Conclusies en aanbevelingen komen aan de orde in hoofdstuk 5.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

2.1 Eerder uitgevoerde onderzoeken

2.1.1 Rapportages AVG

Medewerkers van AVG hebben in het verleden (voor)onderzoeken op het grondgebied van de gemeente Emmen uitgevoerd. Het betreft de volgende rapportages:

- AVG Explosieven Opsporing Nederland, Vooronderzoek PGO-Drenthe (RON-104) d.d. 19 september 2017. Kenmerk 1662151-VO-02-RON-104
- AVG Explosieven Opsporing Nederland, Vooronderzoek CE Emmen Emmtec d.d. 19-4-2019. Projectnummer 1962037
- AVG Explosieven Opsporing Nederland, Vooronderzoek ontplofbare oorlogsresten. Tracé 110 kV-voeding Emmtec / GETEC, bedrijventerrein Bargermeer te Emmen d.d. 7-5-2021. Projectnummer 2162070

De aangetroffen relevante informatie is in deze rapportage verwerkt (zie o.a. paragraaf 2.2).

2.1.2 Derden

Er zijn in het AVG bedrijfsarchief geen relevante door andere civiele explosieven opruimingsbedrijven in de gemeente Emmen uitgevoerde (voor)onderzoeken aanwezig.

Tevens zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- De VEO bommenkaart
- Waterschap Vechtstromen
- De gemeente Emmen
- De provincie Drenthe

Er was geen noodzaak om ProRail en Rijkswaterstaat te raadplegen, omdat er geen infra-structuur van deze instanties in het projectgebied aanwezig is.

Een zoekslag naar vooronderzoeken op het internet heeft geen relevante informatie opgeleverd.

2.2 Literatuur

2.2.1 Meidagen 1940

2.2.1.1 Beknopt algemeen historisch kader

Het Zesde en het Achttiende Duitse leger vielen op 10 mei 1940 Nederland binnen in kader van het door Hitler bevolen *Fall Gelb*. Het Zesde Leger trok door het zuidelijk deel van Nederland richting het Albertkanaal. De hoofdaanval van het Achttiende Leger was gericht op de Moerdijkbruggen die door Duitse parachutisten waren veroverd. De Moerdijkbruggen waren de toegangspoort naar Vesting Holland waar het Nederlandse opperbevel, koningin Wilhelmina en de regering zetelden.

Nederland was van groot belang voor de *Luftwaffe* (de Duitse luchtmacht). De vliegvelden zouden worden gebruikt voor de strijd tegen Groot-Brittannië en tegelijkertijd kon het Ruhrgebied alleen afdoende worden beschermd tegen vijandelijke luchtaanvallen wanneer er Nederlands grondgebied aan het Derde Rijk was toegevoegd.

2.2.1.2 Het projectgebied in de meidagen van 1940

In de hierop volgende tabellen staan de onderzoeksresultaten m.b.t. de meidagen van 1940.

Datum	Gebeurtenis (bron: H. Amersfoort / P.H. Kamphuis (red.), Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied)	Relevant	Motivatie
Mei 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: V.E. Nierstrasz, De territoriale verdediging van de noordelijke provinciën)	Relevant	Motivatie
10 mei 1940	Er was één mitrailleurgroep te Erica aanwezig. (p. 7)	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.
10 mei 1940	S-kazemat 25 bevond zich te Erica – vak I-36 R.I. (p. 72)	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.
Mei 1940	Brug over Veenschapswijk, brug over Hoogeveense Vaart (lijn 38) en brug over Hoogeveense Vaart (lijn 37), allen bij Erica, vernield. (p. 73)	Nee	Deze bruggen liggen buiten de begrenzing van het projectgebied.
Mei 1940	Ophaalbrug over de zijtak bij Nieuw-Amsterdam vernield. (p. 73)	Nee	De ophaalbrug bevindt zich buiten de begrenzing van het projectgebied.
Mei 1940	Vermelding betreffende de Nederlandse sectiecommandanten te Nieuw-Amsterdam en Barger. (p. 80-81)	Nee	Er is geen indicatie voor ontplofbare oorlogsresten.
Mei 1940	De sectie Nieuw-Amsterdam-Erica moest terug op samenkost van Hoogeveense Vaart en Jongbloedvaart. (p. 26)	Nee	De sectie Nieuw-Amsterdam-Erica bevond zich buiten de begrenzing van het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: J. Hendriks e.a., Erica, 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten)	Relevant	Motivatie
10 mei 1940	Kazemat bij de Ericasebrug aanwezig. (p. 131)	Nee	De Ericasebrug ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: F.J. Molenaar, De luchtverdediging in de meidagen 1940. Deel 1 en deel 2)	Relevant	Motivatie
Mei 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: S. van der Hoek, Tweelingdorp aan de Vaart: 125 jaar Nieuw-Amsterdam/Veenoord)	Relevant	Motivatie
10 mei 1940	Het opblazen van enkele bruggen over de Hoogeveensche Vaart. Er worden op pagina 117 drie opgeblazen bruggen genoemd: de zware brug tegenover de pastorie, die over het kanaal en over de Zijtak. (p. 107)	Nee	Deze bruggen liggen buiten de begrenzing van het projectgebied.
10 mei 1940	Bij de brug te Nieuw Amsterdam was een kazemat gebouwd. (p. 116)	Nee	De brug ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.

2.2.2 Luchtoorlog 1940-1945

In de hierop volgende tabellen staan vermeldingen die betrekking hebben op de luchtoorlog in de periode 1940-1945.

Datum	Gebeurtenis (bron: T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945) ⁵	Relevant	Motivatie
1 april 1942	Bombardement op Emmen. Getroffen werd Erica.	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.
23 augustus 1943	Bombardement door de Lancaster Mk I ED550 EM- van het No. 207 squadron om 00.00 uur op Nieuw Dordrecht, Emmen. Getroffen werden woningen aan de Heerenstreek, twee schoolgebouwen, de Nederlands Hervormde kerk en een verenigingsgebouw.	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied.
3 februari 1944	Bombardement op Emmen. Getroffen werd Erica.	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.
23 maart 1944	Lancaster Mk II LL684 JI-B2 van het No. 514 Squadron om 21.30 uur tussen Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw Dordrecht te Zwartemeer bij Emmen neergestort.	Mogelijk	Het projectgebied ligt tussen Oranjedorp en Nieuw-Dordrecht.
21 maart 1945	Bombardement op Emmen. Getroffen werd Erica.	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: P. Grimm, Verloren luchtruim. De geallieerde luchtoperaties boven Nederland in mei 1940)	Relevant	Motivatie
Mei 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: E.H. Brongers, de gebroken vleugel van de Duitse adelaar)	Relevant	Motivatie
Mei 1940	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

⁵ AVG weet uit ervaring dat niet alle vermeldingen van T. Eversteijn betrouwbaar zijn. Derhalve moet deze bron altijd in combinatie met andere bronnen (ter verificatie van de genoemde gebeurtenissen) worden gebruikt.

Datum	Gebeurtenis (bron: G.J. Zwanenburg, En nooit was het stil...Deel 1& 2)	Relevant	Motivatie
23/24 augustus 1943	Bomber Command. Eén Lancaster van No. 207 Squadron bij Nieuw Dordrecht neergestort. (deel 2, p. 70)	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied.
22 december 1943	Eén Bf-109 van 9/1G54 maakte een noodlanding bij Nieuw Amsterdam. (deel 2, p. 134)	Nee	Dit toestel is buiten de begrenzing van het projectgebied neergestort.
12 april 1945	8th Air Force. De NS rapporteerde dat om 15.20 uur, bij goed weer, trein 5138 tussen Nieuw Amsterdam en Emmen door vliegtuigen onder vuur was genomen. (deel 2, p. 194)	Nee	De spoorlijn ligt buiten de begrenzing van het projectgebied

Datum	Gebeurtenis (bron: M. Middelbrook en C. Everitt, Bomber Command War Diaries)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: J. Foreman, The Fighter Command War Diaries)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: SGLO crashregister, webeditie)	Relevant	Motivatie
23/24 augustus 1943	Een Lancaster I, met het serienummer ED550 (No. 207 Squadron), is neergestort nabij Nieuw-Dordrecht.	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied.
22 december 1943	Een Bf 109, met het serienummer 15660 (9./JG 54) is neergestort te Nieuw Amsterdam.	Nee	Dit toestel is buiten de begrenzing van het projectgebied neergestort.
24 februari 1944	Een Fw 190, met het serienummer 470061 (6./JG 26) maakt een noodlanding te Erica.	Nee	Erica ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: S. van der Hoek, Tweelingdorp aan de Vaart: 125 jaar Nieuw-Amsterdam/Veenoord)	Relevant	Motivatie
Onbekend	Er werden door Engelse vliegtuigen wapens gedropt en die waren opgeslagen achter de schuur van Willem Hadders in het Westerveen. Toen de Duitsers intensief begonnen te zoeken, hadden de Haddersen de wapens in een wijk gegooid. (p. 120)	Mogelijk	Het projectgebied ligt deels in het Westerveen.

Datum	Gebeurtenis (bron: J. Hendriks e.a., Erica, 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten)	Relevant	Motivatie
Juli 1943	Ca. 100 meter voor de woning aan de Ericastraat 116 is een bom gevallen. De bom viel aan de overzijde van de straat in het land van een boer. De bom veroorzaakte een gat van ca. twee meter diep en was ongeveer acht meter in doorsnede. (p. 27)	Mogelijk	De Ericastraat loopt door het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: J. Hendriks e.a., Erica, 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten)	Relevant	Motivatie
Onbekend	Aan de Veenschapswijk in Erica is achter de woning aan de Ericastraat (116) een Duits toestel neergekomen na een luchtgevecht. (p. 116)	Mogelijk	De Veenschapswijk loopt door het projectgebied.
Onbekend	Kaartje met daarop weergegeven de locaties waar een fosforbom, een benzinetank en een vliegtuigmotor zijn neergekomen. (p. 79)	Nee	Deze locaties liggen buiten de begrenzing van het projectgebied

Datum	Gebeurtenis (bron: A. A. Jansen, Sporen aan de hemel: kroniek van een luchtoorlog. Deel 1 t/m 3)	Relevant	Motivatie
22 december 1943	Tegen 15.00 uur kwam er een Duitse jager neer bij Nieuw-Amsterdam, 8 km ten zuidoosten van Emmen. Het was de Me 109G-6 gelbe 3 (Werknr. 15660) van de 9de Staffiel van de III./JG 1. (deel 2, p. 295)	Nee	Dit toestel is buiten de begrenzing van het projectgebied neergestort.

Datum	Gebeurtenis (bron: A. A. Jansen, Wespennest Leeuwarden)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: H. Koopman, Vergeltungswaffen in Nederland)	Relevant	Motivatie
1940-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: www.vergeltungswaffen.nl)	Relevant	Motivatie
1944-1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

2.2.3 Bevrijdingsperiode

2.2.3.1 Het projectgebied in 1945

In de hierop volgende tabellen staan vermeldingen over de periode rond de bevrijding.

Datum	Gebeurtenis (bron: C. Klep en B. Schoenmaker, De bevrijding van Nederland 1944-1945. Oorlog op de flank)	Relevant	Motivatie
April-mei 1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: M.H. Huizinga, Maple Leaf Up: de Canadese opmars in Noord-Nederland, april 1945)	Relevant	Motivatie
April-mei 1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: H. de Jong, Franse Para's in Drenthe 8-12 april 1945)	Relevant	Motivatie
April 1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: R. Flamand / J.H. Jansen, Operatie Amherst. Franse para's vchten in Drenthe, april 1945)	Relevant	Motivatie
April 1945	Geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: S. van der Hoek, Tweelingdorp aan de Vaart: 125 jaar Nieuw-Amsterdam/Veenoord)	Relevant	Motivatie
11 april 1945	Nieuw-Amsterdam/Veenoord door de Canadezen bevrijd. (p. 111)	Nee	Er is geen OO indicatie.

Datum	Gebeurtenis (bron: G.A. Bontekoe, Drentsche kroniek van het bevrijdingsjaar)	Relevant	Motivatie
April 1945	Vernielde brug over de Hoogetveensche Vaart in de weg Erica-Amsterdamsche Veld, Ericasche brug. (p. 172)	Nee	Deze brug ligt buiten de begrenzing van het projectgebied
April 1945	Vernielde brug over het Oranjekanaal, weg Zuidbargen-Erica (brug no. 20). (p. 174)	Nee	Deze brug ligt buiten de begrenzing van het projectgebied
April 1945	Vernielde brug. Spoorweghaven Veenoord. Nabij Spoorbrug over de Hoogetveensche Vaart te Veenoord. (p. 178)	Nee	Deze brug ligt buiten de begrenzing van het projectgebied

2.2.4 Munitieruimingen

De onderzoeksresultaten betreffende literatuur inzake munitieruimingen zijn als volgt:

Datum	Gebeurtenis (bron: A. Meijers, Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947)	Relevant	Motivatie
1940-1947	Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: J. van Woensel, Vrij van explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers 1944-2004)	Relevant	Motivatie
1944-2004	Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

Datum	Gebeurtenis (bron: S.L. Veenstra, <i>In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland</i>)	Relevant	Motivatie
1960-1977	Er zijn geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.	--	--

2.3 Collectie kaarten Topografische Dienst Kadaster

Bij het Kadaster te Zwolle is gezocht naar relevante geallieerde stafkaarten, alsmede Defence Overprints en historische topografische kaarten.

2.3.1 Geallieerde stafkaarten

Het projectgebied staat op de stafkaart Noordbarge sheet 3207 (Second Edition d.d. 1944) die is opgemaakt volgens het Nord de Guerre coördinatenstelsel. Deze stafkaart heeft een schaal van 1:25.000 en geeft een goed beeld van het projectgebied in de Tweede Wereldoorlog. Het projectgebied ligt binnen de kaartvierkanten V.4258, V.4259, V.4358, V.4359, V.4458, V.4459, V.4559, V.4659, V.4660, V.4760, V.4761, V.4762 en V.4662.

Stafkaarten worden tevens gebruikt om de locaties van geallieerde luchtaanvallen te achterhalen (zie hoofdstuk 2.13). Op de hierna volgende kaart is de stafkaart weergegeven/zijn de stafkaarten weergegeven met de hierbij behorende nummering van de kaartvierkanten.

2.3.2 Defence Overprints

Het Kadaster te Zwolle beschikt over een collectie zgn. Defence Overprints. Dit zijn geallieerde stafkaarten waarop, op basis van o.a. geanalyseerde luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog, Duitse militaire objecten werden ingetekend. Er zijn bij het Kadaster te Zwolle geen relevante Defence Overprints van het projectgebied gevonden.

2.3.3 Historische kaarten

Historische kaarten zijn bij het Kadaster geraadpleegd via de website van www.topotijdreis.nl.

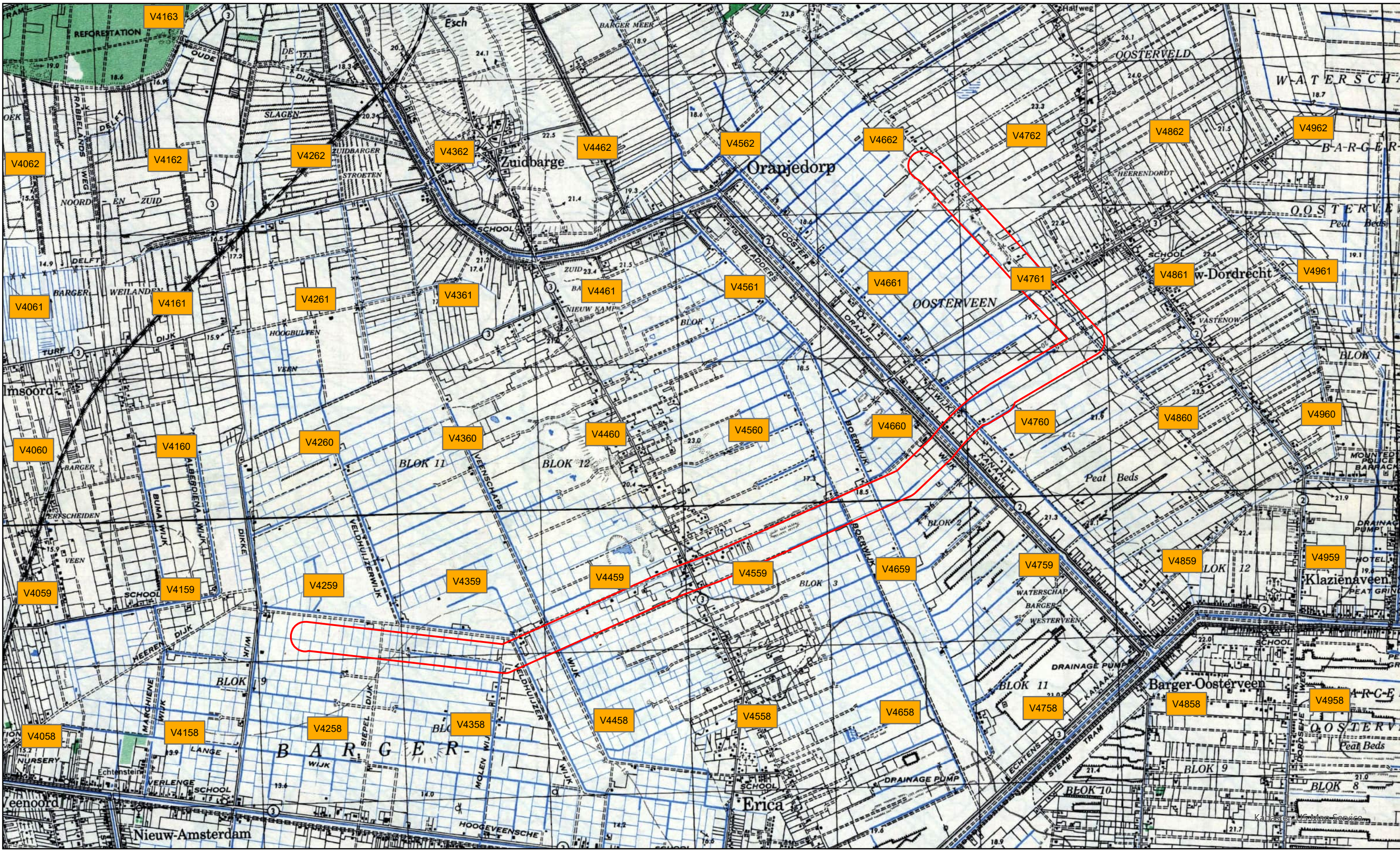
2.3.4 Duitse stafkaart

Er is in het AVG bedrijfsarchief een relevante Duitse stafkaart aanwezig:

- Topografische Karte der Niederlande 1:50.000, Truppenkarte 17 Ost Beilen d.d. maart 1941.

Deze stafkaart is vergelijkbaar met het exemplaar uit de collectie geallieerde stafkaarten en wordt hier derhalve niet afgebeeld.

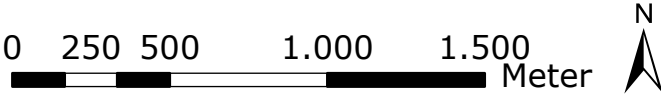
GEALLIEERDE STAFKAARTEN MET NORD DE GUERRE KAARTVIERKANT RASTER

LEGENDA

Projectgebied

Stafkaart: 3207 Noordbarge

2.4 Gemeentearchief gemeente Emmen

Het projectgebied lag in de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Emmen.

Er is in het gemeentearchief gezocht naar de volgende stukken:

- De luchtbeschermingsdienst
- Aangetroffen/geruimde ontplofbare oorlogsresten
- Oorlogsschaderapporten

Naar de volgende informatie is gezocht, indien het vooronderzoek conflictperiode daar aanleiding toe gaf:

- Ruimingen van verdedigingswerken
- Politie- en brand(schade)rapporten
- Vliegvelden (als in de nabijheid van het projectgebied een vliegveld aanwezig was)
- De naoorlogse omnummering van woningen: indien er sprake is van meldingen van oorlogshandelingen bij adressen waarvan de specifieke locatie niet bekend is.

Bij het gemeentearchief van de gemeente Emmen zijn de volgende inventarisnummers geraadpleegd:

Gemeentearchief Emmen 1937-1997	Doosnr.	Code	Dossier	Periode
Afschriften processen-verbaal	7	1	50-03238	1937-1948
Melding bijzondere voorvallen, brand, luchtaanvallen, berichtendienst e.d.	7	1	50-03240	1940-1945
Politierapporten (diverse onderwerpen)	7	1	50-03241	1942
Opgave van aanwezige schietbanen, enz.	9	1	50-03188	1934-1949
Inlichtingen betreffende in de oorlog neergestorte vliegtuigen	9	1	50-03191	1943-182
Stukken betreffende mobilisatie en wo II, waaronder de in mei 1940 uitgegeven bekendmakingen (affiches), alsmede het orderboek van de burgemeester	10	1	50-03269	1942-1945
Wederopbouw	13	1.712.4	50-03282	1940-1952
Identificatie en begraven van Nederlandse militairen	175	1.776.1	50-04018	1940-1955
Onderhoud militaire graven en overbrenging lijken gesneuvelde militairen	175	1.776.1	50-04019	1941-1985
Graven van vreemde militairen	175	1.776.11	50-04020	1941-1958
registratie oorlogsgraven	175	1.776.11	50-04021	1957-1960
Algemeen plan Luchtbeschermingsdienst (met kaartje dorp Emmen, april 1937)	1524	1.782	--	1937-1943
Luchtbeschermingsdienst; algemeen	1528	1.782	--	1939-1944
Meldingen bomaanvallen enz.	1528	1.782	--	1940-1943
Opgave neergestorte geallieerde vliegers	1528	1.782	50-03236	1944-1946
Bescherming tegen luchtaanvallen; algemeen	1528	1.782	--	1940-1941
Opgave munitie en ongesprongen projectielen, mededeling aanwezige landmijnen	1537	1.783	--	1945-1955

Gemeentearchief Emmen 1937-1997	Doosnr.	Code	Dossier	Periode
Opruiming / vernietiging van gevaarlijke stoffen	1537	1.783	--	1970-1990
Brand; inlichtingen omtrent branden	1537	1.784	--	1941-1944
Inzending brandrapporten en het telefonisch melden van belangrijke branden	1540	1.784.2	--	1941-1959
Brandblussingen	1542	1.784.3	--	1941-1943
Melding beschadiging wegnnet	1571	1.811.111	--	1944
Werken aan wegen ivm de oorlogstoestand	1571	1.811.111	--	1944-1945
Aanleg zgn splitterboxen en dekkingsgaten	1571	1.811.111	--	1944-1945
Oorlogsschade aan bruggen	1811	1.811.112	--	1940-1958
Voorzieningen ivm oorlogsgevaar	1811	1.811.112	--	1938-1939
Oorlogsschade I	2297	1.841.93	--	Onbekend
Oorlogsschade II	2297	1.841.93	--	Onbekend
Register opgaven oorlogsschaden	2297	1.841.93	--	Onbekend
Oorlogsschade; vragenlijsten 1 t/m 180	2298	1.841.93	--	Onbekend
Oorlogsschade; vragenlijsten 181 t/m 343 en nagekomen aanvragen	2298	1.841.93	--	Onbekend
Oorlogsschade diverse gebouwen	2298	1.841.93	--	1944
Oorlogsschade diverse gebouwen na 10 april 1945 I	2419	1.842.913	--	Onbekend
Oorlogsschade diverse gebouwen na 10 april 1945 II	2419	1.842.913	--	Onbekend
Oorlogsschade; algemeen	2420	1.842.913	--	1944-1952
Hulpverlening oorlogsslachtoffers, burgerslachtoffers oorlogsgeweld	2420	1.842.913	--	1945-1948
Oorlogsschade gemeente eigendommen alsmede OLS en bijzondere scholen	2420	1.842.913	--	1944-1958

De Luchtbeschermingsdienst was tijdens de Tweede Wereldoorlog onder andere verantwoordelijk voor het geven van luchtalarm bij bombardementen, het controleren van verduisteringsmaatregelen en het opnemen van schade na uitgevoerde bombardementen en vliegtuigbeschietingen. Er zijn in het gemeentearchief documenten van de Luchtbeschermingsdienst aanwezig.

In het onderstaande overzicht zijn gegevens met betrekking tot de Luchtbeschermingsdienst, aangetroffen/geruimde ontplofbare oorlogsresten en oorlogsschade opgenomen. De vetgedrukte vermeldingen hebben (mogelijk) betrekking op het projectgebied.

Datum	Gebeurtenis (bron: gemeentearchief gemeente Emmen)	Relevant	Motivatie	Document-code
23 augustus 1943	Schade aan het pand Bladderswijk W.Z. 25.	Nee	Het (huidige) pand Bladderswijk W.Z. 25 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied (bron: doos 2419)	GA-0114-Oorlogsschade -diverse gebouwen-08

Datum	Gebeurtenis (bron: gemeentearchief gemeente Emmen)	Relevant	Motivatie	Document-code
23 augustus 1943	Schade als gevolg van 'bommen uit een geallieerd vliegtuig': onderwijzerswoning/Vastenow te Nieuw-Dordrecht.	Nee	Vastenow ligt buiten de begrenzing van het projectgebied (bron: doos 2420)	GA-0114-Oorlogsschade gemeenteeigendommen-21/56
23 augustus 1943	In de nacht van 23 op 24 augustus 1943 is er een Lancaster E.D.550 van 207 Squadron in de lucht ontploft en neergestort in Nieuw-Dordrecht.	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied. (bron: doos 9)	GA-0114-50-03191-53
23 augustus 1943	Engels vliegtuig te Nieuw-Dordrecht neergestort. Brisantbom en brandbommen neergekomen. (bron: doos 1528)	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied. (bron: doos 1528)	GA-0114-Meldingen bomaanvalen enz-002
24 augustus 1943	In de nacht van 23 op 24 augustus 1943 omstreeks 03.30 uur, zijn er twee vliegtuigen neergestort (vermoedelijk als gevolg van een luchtgevecht). Verschillende delen van de vliegtuigen lagen over een afstand van enige kilometers verspreid. Er was tevens een bom gevallen en geëxplodeerd, voor een van de woningen van de Heerenstreek. Op verschillende plaatsen lagen nog niet geëxplodeerde brandbommen. Negen woningen zijn geheel vernietigd, onder meer zware schade aan de Nederlands Hervormde kerk.	Mogelijk	Nieuw-Dordrecht ligt nabij het projectgebied (zie tevens de voorgaande vermelding). (bron: doos 9)	GA-0114-50-03191-03
26 augustus 1943	Wrakstukken van een neergestort vliegtuig (d.d. 24 augustus 1943). In de Oranjedorpstraat is het lichaam van een van de inzittenden gevonden.	Mogelijk	De Oranjedorpstraat loopt door het projectgebied (bron: doos 9)	GA-0114-50-03191-06
29 november 1943	Omstreeks 14.30 uur heeft een vliegtuig een bom laten vallen op een perceel bouwland, gelegen terzijde van de woning aan de Bladderswijk WZ 36. De bom is niet tot ontploffing gekomen.	Mogelijk	Bladderswijk 36 ligt nabij het projectgebied. (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-14
3 februari 1944	Omstreeks 11.00 zijn er 12 bommen neergekomen op verschillende percelen aan de westzijde van de Ericaschestraat.	Mogelijk	De Ericasestraat loopt door het projectgebied (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-21/22
3 februari 1944	De woning aan de Ericaschestraat 111 is grotendeels vernield als gevolg van het neerkomen van bommen. De schuur op dit adres is volledig vernield.	Nee	De (huidige) Ericasestraat 111 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-19/21
24 februari 1944	Omstreeks 12.00 uur: Duits vliegtuig (Focke-Wulf no. 1) maakt noodlanding aan de Ericaschestraat te Erica. (bron: doos 1528)	Mogelijk	De Ericasestraat loopt door het projectgebied (bron: doos 1528)	GA-0114-Meldingen bomaanvalen enz-052
24 februari 1944	Omstreeks 12.00 uur maakt een Duits vliegtuig (Focke Wulf no. 1) een noodlanding in de Ericaschestraat.	Mogelijk	De Ericasestraat loopt door het projectgebied (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-25

Datum	Gebeurtenis (bron: gemeentearchief gemeente Emmen)	Relevant	Motivatie	Document-code
22 maart 1944	Omstreeks 21.30 uur: Lancaster II L.L.684 J.I.N. van 514 Squadron tussen de Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw-Dordrecht (=Zwartemeer [sic]) neergestort.	Mogelijk	Het projectgebied ligt tussen Oranjedorp en Nieuw-Dordrecht. (bron: doos 9)	GA-0114-50-03191-53
6 november 1944	Kleine niet ontplofte bom aangetroffen op het perceel Ericaschestraat, westzijde, 121, Zuidbargo. Het projectiel heeft de vorm van een torpedo en weegt vermoedelijk circa 100 kg. Op 3 november 1944 lag het projectiel er nog niet.	Nee	De (huidige) Ericasestraat 121 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-39
2 december 1944	Bom neergekomen op een perceel tussen de Dikkewijk en de Siepeldijk, ten noorden van de Hoogeveenschevaart te Nieuw-Amsterdam.	Mogelijk	Het gebied tussen de Dikkewijk en de Siepeldijk, ten noorden van de Hoogeveenschevaart, ligt deels in het projectgebied (bron: inventarisnr. 260)	GA-0114-Gemeentepolitie-260-40
28 februari 1945	Aanleg splitterboxen aan de weg Emmen-Zuidbargo-Erica. (bron: doos 1571)	Nee	Er is geen indicatie voor ontplofbare oorlogsresten voor de splitterboxen. (bron: doos 1571)	GA-0114-Aanleg z.g. splitterboxen-2
10 april 1945	Brug over de Bladderswijk door de Duitse Weermacht opgeblazen. (bron: doos 2420)	Nee	De brug over de Bladderswijk ligt buiten de begrenzing van het projectgebied (bron: doos 2420)	GA-0114-Oorlogsschade gemeenteeigendommen-34
11 december 1985	Er liggen vermoedelijk vliegtuigbommen op een perceel grond, grenzende aan de S17 (verbindingsweg tussen Emmen en Klazienaveen). Een Duitse bommenwerper dat in de problemen kwam, zou tenminste drie en ten hoogste zes bommen hebben afgeworpen over een lengte van 100 meter (najaar 1944). Locatie: S17 / verbindingsweg Emmen-Klazienaveen/NAM. (bron: doos 1537)	Mogelijk	De verbindingsweg tussen Emmen en Klazienaveen loopt door het projectgebied (bron: doos 1537)	GA-0114-Opruiming-vernietiging van gevaarlijke stoffen-13/15
29 januari 1986	Vermoedelijk is er nog een aantal vliegtuigbommen aanwezig op een perceel grond grenzend aan de voormalige autoweg Emmen-Klazienaveen. (bron: doos 1537)	Mogelijk	De voormalige autoweg Emmen-Klazienaveen loopt door het projectgebied (bron: doos 1537)	GA-0114-Opruiming-vernietiging van gevaarlijke stoffen-18/19
4 februari 1986	Naar aanleiding van een vermoeden van de aanwezigheid van 3 à 6 bommen uit de Tweede Wereldoorlog op een terrein dat grenst aan de bouwlocatie van de NAM, is er ter plaatse een verkenning verricht. In het betreffende terrein werden de resten van kleine, vermoedelijk fosforrubberbommen aangetroffen. Er zouden geen grote vliegtuigbommen liggen. Locatie: S17 / verbindingsweg Emmen-Klazienaveen. (bron: doos 1537)	Mogelijk	De verbindingsweg tussen Emmen en Klazienaveen loopt door het projectgebied (bron: doos 1537)	GA-0114-Opruiming-vernietiging van gevaarlijke stoffen-13/16/17

2.5 Nieuwsberichten

2.5.1 AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek

De collectie ontplofbare oorlogsresten gerelateerde nieuwsberichten in het AVG bedrijfsarchief, alsmede het internet en de oude krantencollectie van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, zijn geraadpleegd. Er zijn berichten gevonden die (mogelijk)fosforbetrekking hebben op het projectgebied.

De onderzoeksresultaten zijn in de hierop volgende tabel samengevat:

Datum	Gebeurtenis (bron: AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek)	Relevant	Motivatie
24 maart 1952	Tijdens het graven van het kanaal Emmen-Oranjedorp vond men een mortiergranaat. Het oorlogstuig is bij het politiebureau gedemonteerd. Bij de landbouwer Stalman in de Wieringermarke werd een projectiel gevonden. De hulpverleningsdienst uit Barneveld maakte het onschadelijk. (bron: Overijsselsch Dagblad d.d. 24 maart 1952)	Mogelijk	Het kanaal Emmen-Oranjedorp loopt door het projectgebied.
16 september 1952	Bij baggerwerkzaamheden in een kanaal te Nieuw-Amsterdam (gem. Emmen) is ook een projectiel opgehaald. Dit is waarschijnlijk een brisantbom. De Hulpverleningsdienst zal ook deze bom onschadelijk maken. (bron: Trouw d.d. 16 september 1952)	Nee	De locatie is niet herleidbaar. Derhalve kan er geen nadere analyse worden uitgevoerd.
15 juni 1957	Bij graafwerkzaamheden voor de aanleg van een nieuwe straat te Nieuw-Dordrecht werd door de arbeiders een fosforbom aangetroffen. Van de vondst werd direct aangifte bij de politie gedaan, die de hulpverleningsdienst waarschuwde. Waarschijnlijk is de bom afkomstig van één der vliegtuigen die indertijd boven het dorp een luchtgevecht leverden. Enige vliegtuigen en bommen kwam toen in en om het dorp terecht. (bron: Nieuwsblad van het Noorden d.d. 15 juni 1957)	Nee	De locatie is niet herleidbaar. Derhalve kan er geen nadere analyse worden uitgevoerd.

Datum	Gebeurtenis (bron: AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek)	Relevant	Motivatie
6 mei 1969	<p>Onderzoek naar onontplofte bommen bij Oranjedorp. De hulpverleningsdienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken komt binnenkort naar Emmen om een onderzoek in te stellen naar twee nog niet ontplofte vliegtuigbommen op een terrein ten zuiden van het industrieterrein Bargermeer en op ongeveer zestig meter afstand van de autoweg Emmen—Klazienaveen ter hoogte van de buurtschap Oranjedorp. De projectielen liggen op het land van de heer E. L. Zuring te Oranjedorp. De heer Zuring is pas vorige week attent gemaakt op de aanwezigheid van de bommen, toen hij bezig was het betreffende terrein te drainagebuizen op een diepte van 1,10 meter.</p> <p>Landbouwer G. te Velde kan zich nog herinneren dat er in 1943 of 1944 een (waarschijnlijk) Engelse bommenwerper overvloog op de terugweg van een vlucht boven Duitsland. „Het toestel vloog op grote hoogte en had vrijwel geen snelheid meer. Naar mijn mening was het vliegtuig door het Duitse afweergeschut geraakt en heeft de bemanning zich op een stille plaats van de nog aanwezige bommenlast willen ontdoen.</p> <p>De heer Te Velde zag op een afstand ongeveer één kilometer van de plaats waar nu de autoweg loopt, zeven bommen in het veen terechtkomen. „Vijf zijn er ontploft, maar twee niet”, zegt hij.</p> <p>Wij zagen in de oorlogsjaren vijf grote en twee veel kleinere gaten. Enkele maanden was er een (door de Duitsers geplaatst) bord bij die twee gaten geplaatst met het opschrift “onontplofte bommen”. Volgens de heer Te Velde is het bord na verloop van tijd verdwenen, maar zijn de projectielen niet onschadelijk gemaakt. De heer Zuring heeft de drainagewerkzaamheden gestaakt in afwachting van de komst van de hulpverleningsdienst. Jarenlang is door landbouwers op het (bommen-)terrein geploegd. (bron: Nieuwsblad van het Noorden d.d. 6 mei 1969)</p>	Nee	Het gebied is reeds onderzocht en vrijgegeven van munitie (zie de hierop volgende vermelding).
4 juli 1969	<p>Zevenendertig fosforbommen die gisteren door de hulpverleningsdienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken in Nieuw-Dordrecht (bij Emmen) uit de grond werden gehaald, zijn vanmorgen op een stille plaats bij Barger-Oosterveld in brand gestoken en onschadelijk gemaakt. Toen de gemeente Emmen kortgeleden in Nieuw-Dordrecht zand wilde gaan winnen, waarschuwden inwoners van die plaats voor de bommen die ergens in de grond moesten zitten. Volgens de politie in Emmen de projectielen afkomstig uit een vliegtuig dat in de oorlog op die plaats neerstortte. Duitse militairen hebben ze toen in het zand begraven. Op de foto links worden de fosforbommen aangedragen om in een kuiltje te worden gedeponneerd. Op de foto rechts blust de brandweer de hevig brandende fosfor. (bron: Nieuwsblad van het Noorden d.d. 4 juli 1969)</p>	Nee	Het gebied is reeds onderzocht en vrijgegeven van munitie.

Datum	Gebeurtenis (bron: AVG bedrijfsarchief, internet en Koninklijke Bibliotheek)	Relevant	Motivatie
28 januari 1986	Tracé pijpleiding Emmen-Twente op bommen onderzocht. Een deel van het tracé voor de toekomstige pijpleiding van de ontzwavelingsfabriek van de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) in Emmen naar Twente wordt onderzocht op de mogelijke aanwezigheid van bommen uit de Tweede Wereldoorlog. Dit nadat een inwoner van Erica zich had gemeld bij de politie met de mededeling dat hij in 1944 toen hij werkte langs de weg Emmen-Klazienaveen, drie tot zes bommen uit een Duits vliegtuig had zien vallen. Direct na de mededeling heeft de politie een onderzoek ingesteld. Bommen werden niet gevonden wel bomscherven. Vermoed wordt dat de bommen zijn ontploft in de venige grond. Desondanks wordt een nader onderzoek ingesteld (bron: Nieuwsblad van het Noorden d.d. 28 januari 1986)	Nee	Het gebied is reeds onderzocht en vrijgegeven van munitie.
29 januari 1986	De Nederlandse Aardolie Maatschappij gaat het tracé, waar een pijpleiding gepland is tussen Twente en Emmen onderzoeken op de aanwezigheid van bommen uit de Tweede Wereldoorlog. Na een telefoontje van een inwoner uit het Drenthse Erica is de NAM aan de slag gegaan met het onderzoek. De man belde met de mededeling, dat hij in de Tweede Wereldoorlog in 1944 enkele bommen had zien vallen uit een Duits vliegtuig ter hoogte van de nu geprojecteerde pijpleiding. De inmiddels gealarmeerde politie startte een onderzoek, en trof enkele scherven aan van bommen. Het onderzoek duurt nog voort. De pijpleiding is nodig om zuur gas uit de Twentse gasvelden naar het gasontzwavelingsstation in Emmen te transporteren, waarhet wordt ontzwaveld en geschikt gemaakt wordt voor binnenlands gebruik. (bron: De Telegraaf d.d. 29 januari 1986)	Nee	Het gebied is reeds onderzocht en vrijgegeven van munitie.

2.6 Explosieven Opruimingsdienst Defensie

2.6.1 Collectie ruimrapporten

De Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EODD) houdt sinds 1970 meldingen van aangetroffen ontplofbare oorlogsresten bij. Deze meldingen zijn tot 1992 als melding opdracht en ruim rapport (MORA) en na 1992 als uitvoeringsopdracht (UO) gearchiveerd. AVG heeft het overzicht van relevante MORA's en UO's van de gemeente Emmen opgevraagd. Er zijn in dit overzicht geen meldingen van het projectgebied geregistreerd (zie het onderstaande overzicht).

MORA / UO	Locatie	Vondst	Relevant	Motivatie
20070541	Verlengde vaart noordzijde 24, Erica	Schroot	Nee	Verlengde vaart noordzijde 24 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied. Er is bovendien geen OO indicatie.
20170600	Willem Schoutenstraat 24, Emmen	1 oefenbrisantgranaat 120 mm L33A1 (UK) (verschooten)	Nee	Willem Schoutenstraat 24 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.

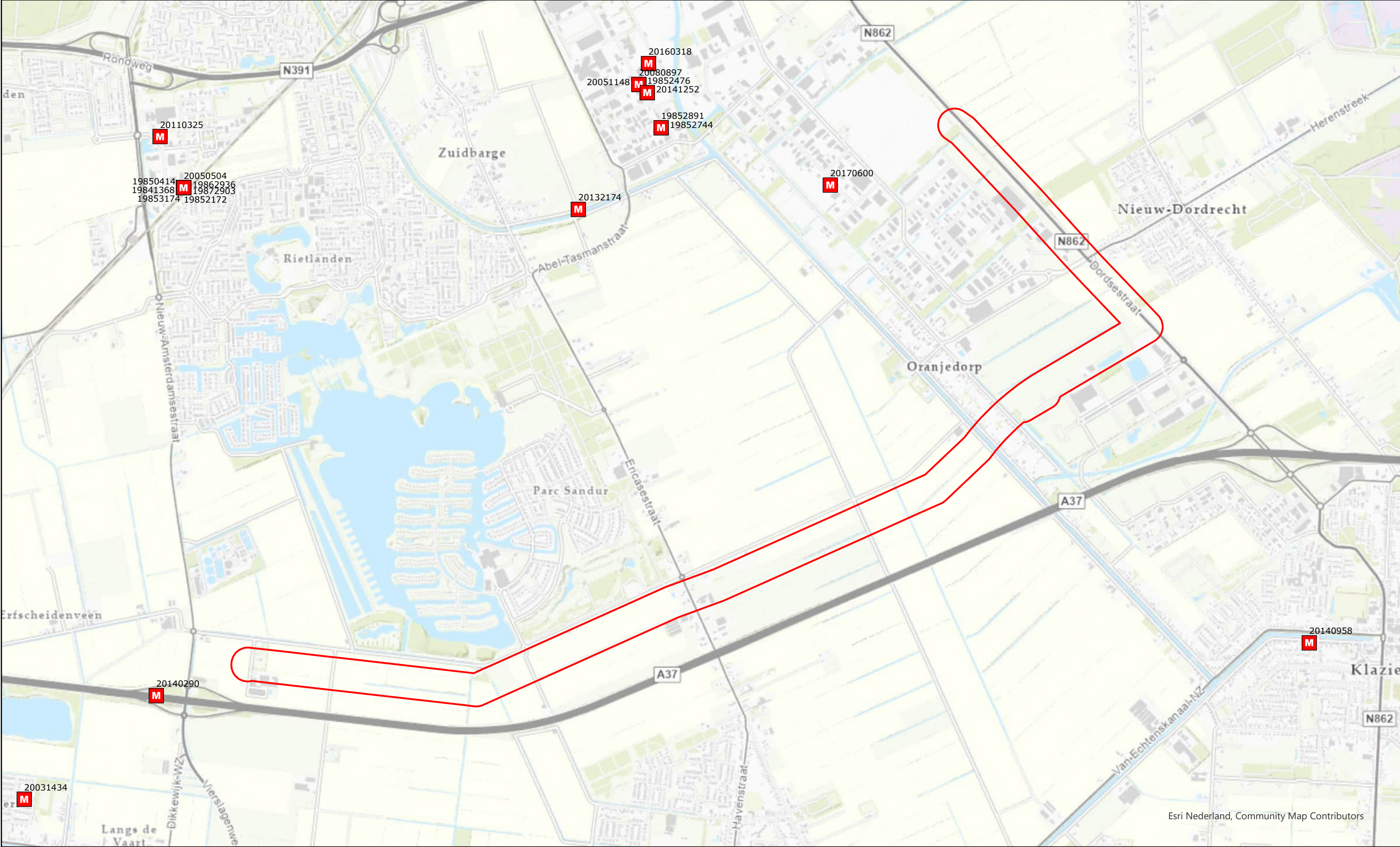

2.6.2 Collectie mijnenkaarten

De collectie mijnenveldkaarten van de EODD is in kader van dit vooronderzoek geraadpleegd. Dit geldt ook voor de collectie mijnenveld leg- en ruimrapporten. Er lagen geen gedocumenteerde mijnenvelden in het projectgebied. Er waren in het projectgebied geen op landmijnen verdachte gebieden aanwezig.

Op de volgende pagina is een kaart weergegeven met de ruimrapporten.

EODD ARCHIEF

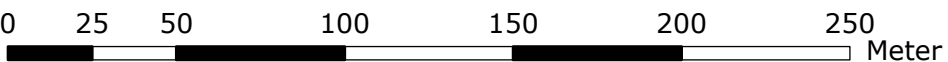
LEGENDA

Projectgebied

Inzet van de EODD

2.7 Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht in binnen- en buitenland vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot heden. In dit archief is een groot aantal collecties met betrekking tot de Koninklijke Luchtmacht, Landmacht en Marine ondergebracht.⁶

2.7.1 Collectie Duitse verdedigingswerken

De collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen', ook wel bekend als de 575-serie, is opgebouwd uit inlichtingenrapporten, plattegronden en verordeningen van zowel de Duitse bezettingsmacht als van het verzet / Bureau Inlichtingen te Londen. Deze zes meter lange collectie bestaat onder andere uit inlichtingen van de illegaliteit, kaarten van inundaties, gegevens betreffende Duitse mijnevelden, Britse en Duitse kaarten, telegrammen en Duitse voorschriften.

De volgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

Collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen'. Toegang 575		Inventarisnummer
272 Vlag, Locatie van munitieopslag bij Veenoord, 15-12-1944		228
Datum: 21-03-1945; Schaal/code/blz.: E/2453/45; Omschrijving: Duits bevel tot vernietiging van documenten in Emmen-Klazinaveen in geval van landing van Geallieerde paratroepen		510

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.7.2 Beeldbank NIMH

De beeldbank van het NIMH bevat een groeiende collectie foto's en andere afbeeldingen uit de collectie van het NIMH, onder andere van de meidagen van 1940. Er is hier gezocht op plaatsnaam. Er zijn geen relevante afbeeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.8 Provinciaal archief / Militair Gezag

2.8.1 Militair Gezag

Het Militair Gezag was verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de bevrijde delen van Nederland. In dit archief zijn doorgaans per provincie gegevens over in gemeenten aanwezige ontplofbare oorlogsresten ondergebracht.

⁶ Bij het NIMH is de collectie 492 ondergebracht. Het raadplegen van deze collectie is reeds geborgd, doordat AVG standaard de zgn. Groene Serie inzit.

Er is in het provinciaal archief gezocht naar de volgende stukken:

- De luchtbeschermingsdienst
- Aangetroffen/geruimde ontplofbare oorlogsresten
- Oorlogsschaderapporten

2.8.1.1 Militair Gezag Drenthe

Het archief van het Militair Gezag van de provincie Drenthe bevindt zich bij het Drents Archief te Assen. De volgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

Toegang 0146. Districts Militaire Commissaris van Emmen. Drents Archief Assen.	Periode
21 Mijnopruiming, aangifte van mijnevelden en opslagplaatsen munitie.	1945

Toegang 0144. Militaire Commissaris van Drenthe 1944-1946. Drents Archief Assen.	Periode
5 - Weekrapporten van de Militaire Commissaris	Onbekend
14 - Londense stencils	Onbekend
15 - Engelse rapporten (Civil Affairs)	Onbekend
199 - Correspondentie en instructies inzake mijnen en andere explosieven	Onbekend
234 - Keur van het Waterschap 'De oude Runde'; inlichtingen omtrent bruggen van diverse waterschappen	Onbekend

Toegang 0581. Collectie Tweede Wereldoorlog. Drents Archief Assen.	Periode
37 - Topografische kaart van Noord-Drenthe met daarop aangegeven Duitse verdedigingswerken, afkomstig uit het pand Kerkstraat 18 te Assen uit de 'Geheime Kommandosache'	Onbekend

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.9 Nationaal archief

2.9.1 Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen

In het archief van de Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, periode 1937-1946, zijn meldingen en processen-verbaal van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten opgenomen. Het betreft gegevens betreffende de luchtoorlog. De in dit archief aanwezige bronnen bevatten informatie over onder andere bombardementen, noodafwerpen en vliegtuigbeschietingen. Het navolgende inventarisnummer is geraadpleegd:

Toegang 2.04.53.15. Archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, 1937-1946. Nationaal Archief 's-Gravenhage.	Inventarisnummer
Meldingen en processen-verbaal ontvangen van gemeenten over geallieerde Luchtactiviteiten. Provincie Drenthe	71

Er zijn in het geraadpleegde inventarisnummer geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.9.2 Korps Hulpverleningsdienst

De Hulpverleningsdienst is de voorganger van de Explosieven Opruimingsdienst Defensie. In het archief van de Hulpverleningsdienst zijn onder andere krantenknipsels betreffende geruimde ontplofbare oorlogsresten ondergebracht.

De navolgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

2.04.110. Archief van het Korps Hulpverleningsdienst, 1945-1974. Nationaal Archief 's-Gravenhage.	Inventarisnummer
Registers met krantenknipsels inzake explosieven. 1945-1959	20 t/m 22
Tijdschrift voor het personeel van de Hulpverleningsdienst. 1947	23
Register met krantenknipsels inzake ongevallen met oorlogstuig. 1965-1970	27
Verzameling krantenknipsels inzake de Hulpverleningsdienst. 1947-1970	28

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.9.3 Bunkerarchief

Het archief van de 2e Geniecommandement Bureau Registratie Verdedigingswerken (het zogenaamde Bunkerarchief) bestaat voor het overgrote deel uit kaarten en tekeningen: blok- en overzichtskaarten en registratie-, situatie- en calquetekeningen van de afzonderlijke bunkers, stellingen en Wälzkörpersperre die in gebruik waren voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het archief bevat tevens Duits materiaal uit de periode 1938-1942 betreffende de Atlantikwall, waarvan enkele kaarten voorzien zijn van aantekeningen van verbindingen, alsmede kaarten van de verdedigingslinies vervaardigd door het verzet. Tevens zijn er overzichten bewaard gebleven van strategische objecten als vliegvelden, en een serie topografische kaarten afkomstig van de US Army. Daarnaast bevat het archief organisatorische stukken van het Bureau Registratie van Verdedigingswerken, met onder meer de geheime en vertrouwelijke agenda's en ingekomen stukken en correspondentie met het Ministerie van Defensie.⁷

Binnen dit archief worden Blok- en overzichtskaarten geraadpleegd om te onderzoeken of er sprake was van Duitse militaire infrastructuur binnen het projectgebied. Als hieruit blijkt dat er verdedigingswerken aanwezig waren dan worden de betreffende situatietekeningen bestudeerd.

De navolgende inventarisnummers zijn geraadpleegd:

Toegang 2.13.167. Archief van het 2 ^e Geniecommandement, Bureau Registratie Verdedigingswerken van het Ministerie van Defensie (zgn. 'Bunkerarchief')	Inventarisnummer
Blokkaarten van werken, 1951	272-284
Overzichtskaarten	285-296

Er zijn geen relevante kaarten met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

⁷ Bron: Nationaal Archief.

2.10 Semi-Statistisch Informatiebeheer

Het Semi-Statistisch Informatiebeheer (SIB) in Rijswijk beheert de archieven van het Ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. In dit archief zijn bronnen met betrekking tot naoorlogse ruiming van ontplofbare oorlogsresten door de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst en de Mijn Opruimings Dienst ondergebracht. Het betreft documenten uit de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog: een periode waarin er nog grote aantallen ontplofbare oorlogsresten in Nederland aanwezig waren.

2.10.1 Archief Mijn- en Munitie Opruimings Dienst

De MMOD en de MOD waren na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten ontplofbare oorlogsresten. In het voorjaar van 1945 werden twee bataljons mijnenruimers opgericht onder de naam Mijn Opruimings Dienst (MOD). In maart 1946 werd deze dienst gereorganiseerd en werd de naam veranderd in de Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD). Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimrapporten betreffende locaties binnen Nederlandse gemeenten waar ontplofbare oorlogsresten aanwezig waren. Het onderzoeksresultaat is in de hierop volgende tabel samengevat:

Datum	Gebeurtenis (bron: SIB, archief Mijn-, Munitie Opruimingsdienst)	Relevant	Motivatie	Documentcode
25 juli 1946	Erica: 8 à 9 splinterbommen aanwezig. Nieuw-Amsterdam 5 bommen aanwezig.	Nee	Nieuw-Amsterdam en Erica liggen buiten de begrenzing van het projectgebied.	MMOD-Emmen-2

2.11 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie

Het Nederlands Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD) houdt zich bezig met de bestudering van de Eerste en Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en hedendaagse genociden. In het archief te Amsterdam is onder andere een grote collectie met foto's uit de Tweede Wereldoorlog ondergebracht.

2.11.1 Collectie Departement van Justitie

Bij het NIOD is de onderstaande collectie geraadpleegd:

- Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k)

Het betreft de volgende inventarisnummers:

Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k), NIOD.	Inventarisnummer
Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en vliegtuigonderdelen en de vondst van niet-ontpofte explosieven, 23 juni 1943 – 28 april 1944	180
Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeenten	181-185

Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k), NIOD.	Inventarisnummer
Meldingen van verschillende gemeenten betreffende ongevallen, beschietingen, bombardementen en het afwerpen van (lege) benzinetanks door vliegtuigen	186
Telexberichten inzake meldingen van neergestorte geallieerde bommenwerpers, 20 – 24 februari 1944	328
Stukken betreffende het melden van schade door bombardementen en beschietingen uit vliegtuigen, 24 februari 1944 – 31 maart 1945	329
Stukken betreffende het opstellen van processen-verbaal inzake bombardementen en beschietingen in verschillende gemeenten, 28 september 1944 – 31 maart 1945	331
Proces-verbaal van de luchtbeschermingsleider inzake schade door luchtaanvallen door de geallieerden en afweergeschut van de Duitsers, 3 februari 1944	477
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek naar de gevolgen van luchtaanvallen, 8 oktober 1944 – 6 februari 1945	493
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek inzake het bombardement op 14 oktober, 17 oktober 1944	624
Rapporten van de onderluitenant van de Marechaussee F. Meems inzake het vinden van benzinetanks, die uit een vliegtuig waren geworpen, alsmede de inslag van een granaat, 20 januari – 20 maart 1944	642

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.11.2 Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen

Bij het NIOD is de onderstaande collectie geraadpleegd:

- Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077)

Het betreft de volgende inventarisnummers:

Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077), NIOD.	Inventarisnummer
Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941	1328
Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943	1759

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.11.3 Beeldbank Tweede Wereldoorlog

Foto's uit de Tweede Wereldoorlog, afkomstig van Nederlandse oorlogs- en verzetsmusea, herinneringscentra en het NIOD, zijn bijeengebracht in de databank Beeldbank WO2. Er is hier gezocht op plaatsnaam. Er zijn geen relevante afbeeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.12 The National Archives Londen

The National Archives in Kew (Londen) is het officiële nationale archief van het Verenigd Koninkrijk. Er liggen hier gevechtsverslagen van Britse eenheden die op Nederlands grondgebied strijd hebben geleverd. In The National Archives zijn, afgezien van deze War Diaries, ook o.a. de logboeken van geallieerde luchtmachteenheden ondergebracht.

Bronnen betreffende de volgende onderdelen van de RAF bevatten mogelijk relevante informatie voor dit vooronderzoek:

- Bomber Command AIR 14 day and night bomb raid sheets (1940-1945) en form E summaries (1940-1942);
- Coastal Command AIR 15 strike sheets;
- Fighter Command AIR 24 appendices;
- Allied Expeditionary Air Force (AEAF) / Second Tactical Air Force AIR 37 daily logs;
- Voor onderzoek naar ingezette squadrons: Operations Record Books AIR 27 Squadron-dagboeken van relevante eenheden, indien raadpleging van de voorgaande toegangen daartoe aanleiding geeft.

In dit geval zijn, gezien de aard van de gevechtshandeling(-en), alleen bronnen betreffende de Second Tactical Air Force relevant voor dit vooronderzoek.

Het onderzoek is gericht op het vaststellen van het aantal, de hoofd- en subsoort, het kaliber, het type ontsteker(s) en de inslaglocaties van de vliegtuigbommen en raketten die tijdens de luchtaanval(len) zijn ingezet. Indien beschikbaar zijn tevens de gegevens geanalyseerd die betrekking hebben op de afwerphoogte en vliegsnelheid ten tijde van het afwerpen. Deze gegevens zijn van belang voor het berekenen van de maximale indringingsdiepte van de ontplofbare oorlogsresten.

2.12.1 Daily Logs

Vliegtuigen van de 2nd Tactical Air Force (2nd TAF) gaven tactische luchtsteun aan geallieerde gevechtseenheden. De geallieerde jachtbommenwerpers vielen o.a. vijandelijke stellingen, tanks, treinen en hoofdkwartieren aan. De volgende Daily Logs van de 2nd Tactical Air Force zijn geraadpleegd:

Daily Logs 2nd Tactical Air Force. The National Archives Londen	Inventarisnummer
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Sept.-Oct. 1944	Air 37/715
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Nov.-Dec. 1944	Air 37/716
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Jan.-Feb. 1945	Air 37/717
2nd Tactical Air Force: Daily Log: Mar.-May. 1945	Air 37/718

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.13 The National Archives and Records Administration

2.13.1 Kriegstagebücher

Bij het NARA zijn (microfilms van) Duitse bronnen uit de Tweede Wereldoorlog ondergebracht, waaronder informatie betreffende de Kriegsmarine die op o.a. Nederlands grondgebied heeft gevochten.

De volgende bronnen zijn bij het NARA geraadpleegd⁸:

NARA Washington	Inventarisnummer
Kriegstagebuch Admiral in den Niederlanden. 1-31 december 1944.	T1022-2726
Kriegstagebuch Marinebefehlshaber Niederlande. 1940-1941.	T1022-2784

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.14 Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg

In het Bundesarchiv-Militärarchiv zijn de gevechtsverslagen van Duitse eenheden die in mei 1940 en in 1944-1945 strijd op Nederlands grondgebied hebben geleverd ondergebracht. Dit betreft bronnen met betrekking tot zowel het Heer, de Luftwaffe als de Kriegsmarine.

De volgende bronnen van de Luftwaffenführungsstab Ic zijn bij het Bundesarchiv-Militärarchiv in Freiburg geraadpleegd:

Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg.	Inventarisnummer
Luftlageberichte Luftwaffenführungsstab 10 mei 1940 t/m 9 november 1941	RL/2/II/205 t/m 269
Luftlageberichte Luftwaffenführungsstab 1 augustus 1940 t/m 10 november 1940	RM7/344 t/m 353

Er zijn in de geraadpleegde inventarisnummers geen relevante vermeldingen met betrekking tot het projectgebied aangetroffen.

2.15 Imperial War Museums

De Imperial War Museums beschikken over een grote collectie foto's en films van Nederland in de Tweede Wereldoorlog, waaronder opnames die tijdens bombardementen werden gemaakt. Er zijn geen relevante foto's of films aangetroffen met betrekking tot het projectgebied

⁸ Het CS-VROO schrijft voor om in overleg met de opdrachtgever Kriegstagebücher van Record Group 242 te raadplegen. AVG heeft het raadplegen van Kriegstagebücher bij het NARA ondervangen door standaard de microfilms T1022-2726 en T1022-2784 te raadplegen.

2.16 Library and Archives Canada

2.16.1 Collectie Defence Overprints en Overlays

Library and Archives Canada beschikt over een collectie zgn. Defence Overprints. Dit zijn geallieerde stafkaarten waarop, op basis van o.a. geanalyseerde luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog, Duitse militaire objecten werden ingetekend. Tevens zijn er hier Overlays ondergebracht. Er zijn bij Library and Archives Canada een relevante Defence Overprint en een relevante Defence Overlay van het projectgebied gevonden. Het betreft Noord-barge sheet 3207 (Second Edition, datum onbekend). Er wordt hierop melding gemaakt van de aanwezigheid van "small foxholes" (verdedigingsconstructies) langs de Hooge-veense Vaart (geen projectgebied).

2.17 Luchtfoto's

2.17.1 Geraadpleegde luchtfoto's

De volgende luchtfotoarchieven zijn geraadpleegd:

- Archief van de Afdeling Speciale Collecties van de Wageningen Universiteitsbibliotheek. Dit archief bevat ruim 94.000 luchtverkenningfoto's die zijn gemaakt door de Royal Air Force (RAF) en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er is hier geen luchtfotobestelling gedaan.
- Archief van het Kadaster te Zwolle. Dit archief bevat circa 110.000 luchtverkenningfoto's uit de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF. Het archief bestaat ook deels uit voor- en naoorlogse luchtfoto's (in 1939 en 1940 zijn bijvoorbeeld de Grebbelinie en de Nieuwe Hollandse Waterlinie in beeld gebracht). Er is hier een luchtfotobestelling gedaan.
- Archief van The National Collection of Aerial Photography (NCAP) te Edinburgh. Dit archief bevat circa 11 miljoen luchtverkenningfoto's, gemaakt door de RAF en USAAF. Er is gezocht in de collecties 'JARIC' en 'ACIU'. Er is hier een luchtfotobestelling gedaan.
- Laurier Military History Archive (LMH), Waterloo (Canada). Het betreft hier luchtfoto's van First Canadian Army die oorspronkelijk werden gebruikt door de Air Photo Interpretation Section in de jaren 1944-1945. De collectie bestaat uit meer dan 130.000 luchtfoto's en heeft onder andere betrekking op Nederlands grondgebied. Er is hier geen luchtfotobestelling gedaan.
- The National Archives and Records Administration (NARA), College Park (Verenigde Staten). Het NARA beschikt over een zeer uitgebreide luchtfotocollectie van meer dan 35 miljoen luchtfoto's die betrekking hebben op de periode 1918-2011. Deze luchtfoto's hebben deels betrekking op Nederland in de Tweede Wereldoorlog. Er is hier een luchtfotobestelling gedaan.
- Het archief van de Luftbilddatenbank te Estenfeld (Duitsland). De Luftbilddatenbank beschikt over 500.000 eigen luchtfoto's en raadpleegt daarnaast archieven in Nederland, de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada. Er is hier geen luchtfotobestelling gedaan.

Uit de geïnventariseerde luchtfoto's zijn de meest geschikte luchtfoto's geselecteerd. Bij de selectie is rekening gehouden met de dekking, de opnamedatum in relatie tot oorlogshandelingen, alsmede de kwaliteit van het fotobeeld en de schaal. Er is gezocht naar luchtfoto's van zo kort mogelijk voor en na de gevechtshandelingen (mits van voldoende kwaliteit voor interpretatie op oorlogsschade). In bepaalde gevallen zijn er geen luchtfoto's besteld. Dit wordt in bijlage 6.3 gemotiveerd.

De bestelde luchtfoto's worden in hoofdstuk drie in de gebeurtenisstablet per luchtfoto-archief besproken. Datzelfde geldt voor de analyseresultaten.

De luchtfoto's zijn als categorie A, B en C gekwalificeerd.⁹ Dat betekent dat de verkrijgbare luchtfoto's geen of een (grote) kwalitatieve beperking hebben voor wat betreft de luchtfoto-interpretatie.

Bij de classificatie van objecten op luchtfoto's is de validiteit van de classificatie in GIS vastgelegd in de volgende drie niveaus van betrouwbaarheid:

- Bevestigd: betrouwbaarheid grenst aan zekerheid. De waarneming kan worden bevestigd met een tweede bron (betrouwbaarheid 99%)
- Waarschijnlijk: de organisatie is overwegend zeker van de validiteit van de classificatie van het object op de luchtfoto (betrouwbaarheid 50% of hoger)
- Mogelijk: de organisatie is overwegend onzeker van de validiteit van de classificatie van het object op de luchtfoto (betrouwbaarheid lager dan 50%)

De optimalisatie van de luchtfoto's heeft plaatsgevonden vanuit de GIS applicatie ArcGIS Pro.

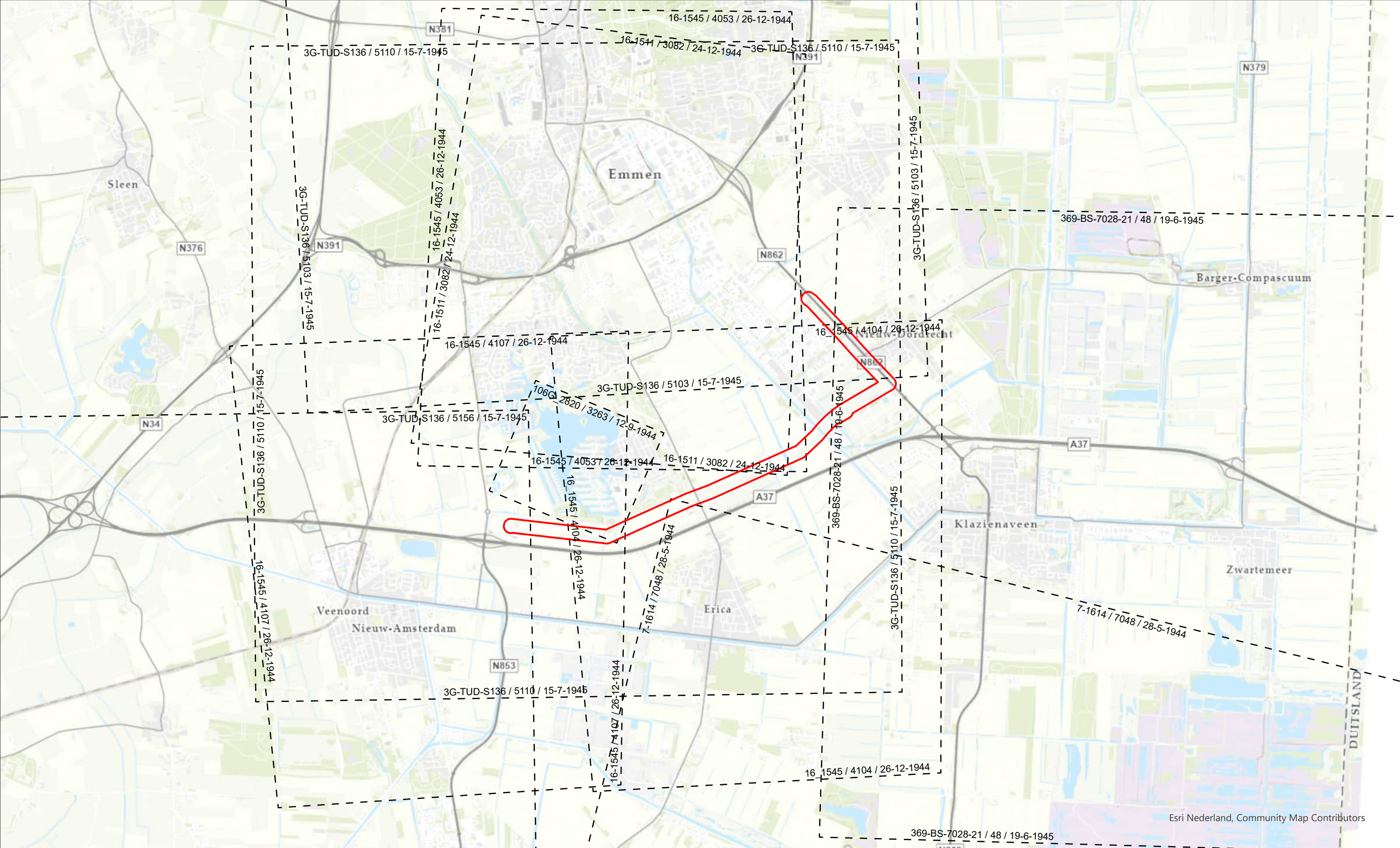
Naar aanleiding van de luchtfotoanalyse wordt geconcludeerd dat er geen sporen van gevechtshandelingen in het projectgebied zichtbaar zijn. Dit wordt verder uitgewerkt in de gebeurtenisstablet in hoofdstuk 3.

Op de hierna volgende pagina's zijn de volgende kaarten weergegeven:

- Een kaart met daarop de geanalyseerde luchtfoto's.
- Een kaart met daarop een collage van de geanalyseerde luchtfoto's.
- De bevindingen op basis van de luchtfotoanalyse

⁹ Kwalificatie van de luchtfoto's: A = goed, B = matig, C = slecht.

GEANALYSEERDE LUCHTFOTO'S

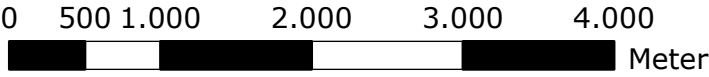

LEGENDA

 Projectgebied

 Geanalyseerde Luchtfoto's

Aan de binnenkant van de contouren van de luchtfoto's zijn respectievelijk het sortienummer, het nummer van de luchtfoto en de datum van de opname van de desbetreffende luchtfoto weergegeven.

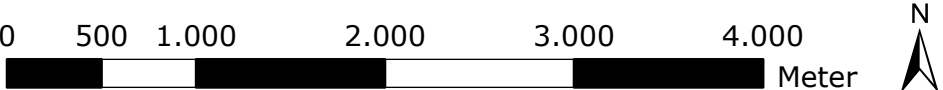

LUCHTFOTOCOLLAGE

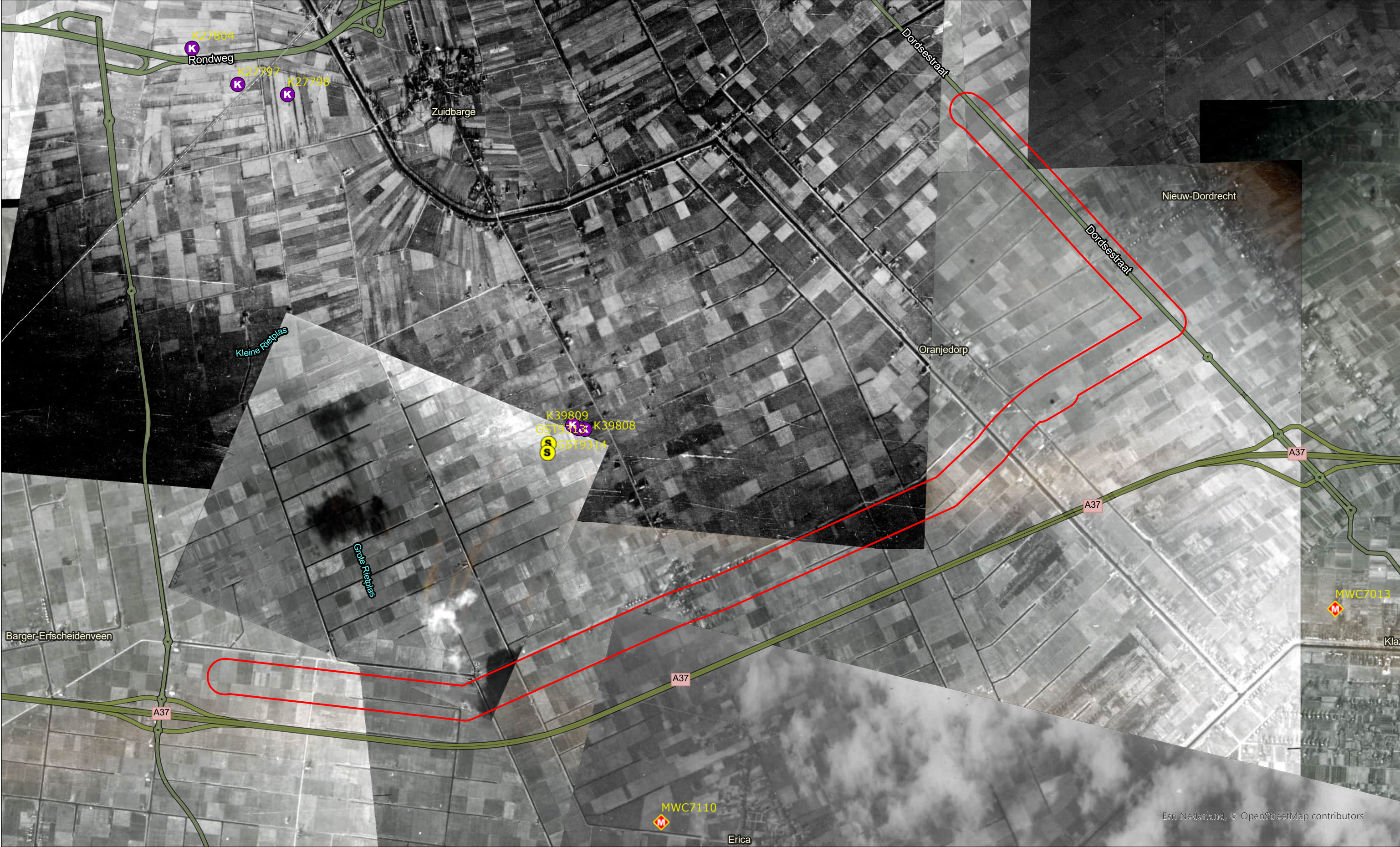

LEGENDA

Projectgebied

LUCHTFOTOANALYSE

LEGENDA

- Projectgebied
- Geschutstelling
- Militair object met OO indicatie

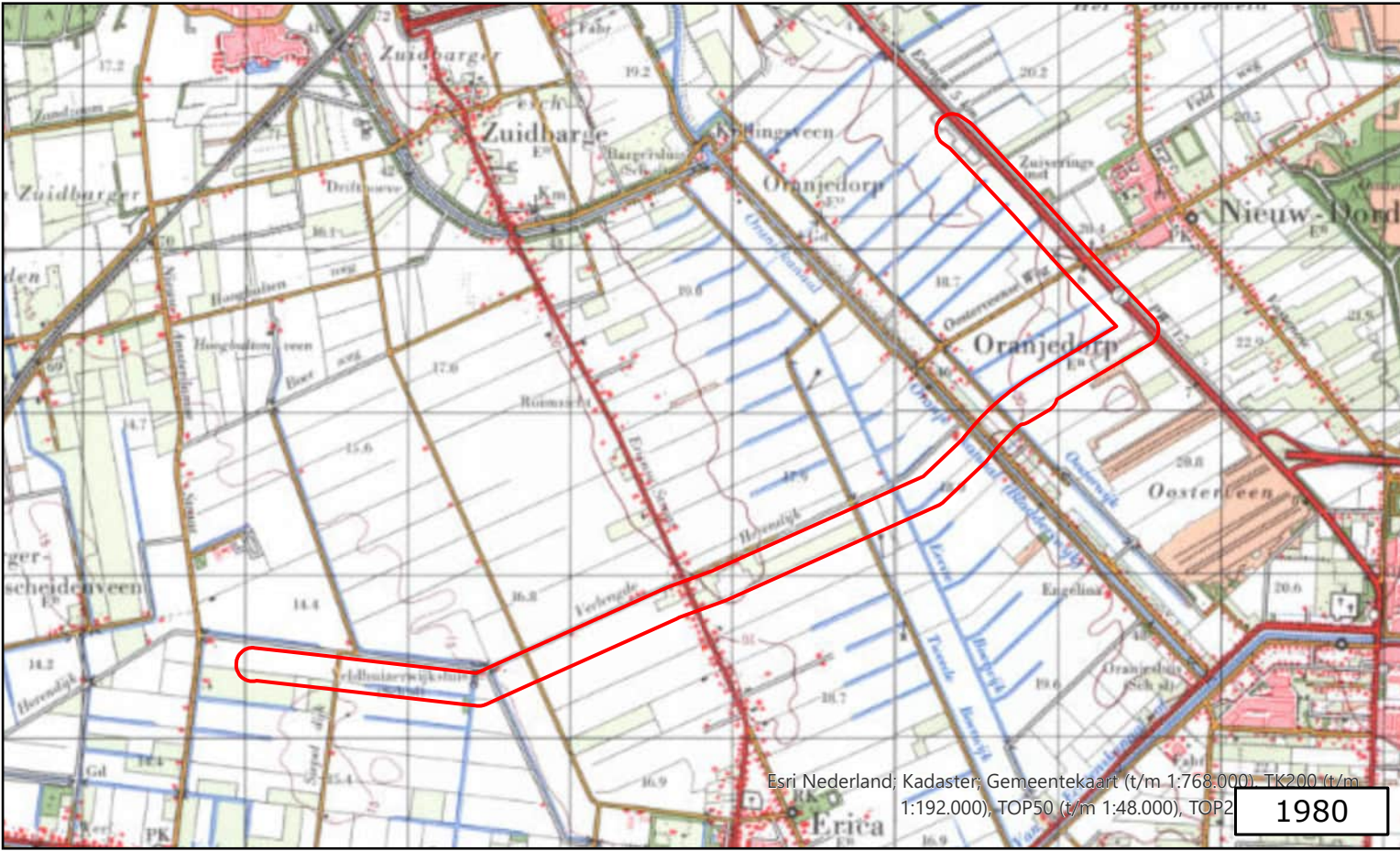
2.17.2 Veranderingen na-conflictperiode

Er is ten bate van het vooronderzoek middels historische kaarten gezocht naar indicaties betreffende veranderingen na de conflictperiode.¹⁰ Het projectgebied is in de huidige situatie geanalyseerd met behulp van Google Maps, Google Earth en Bing Maps. Uit een vergelijking van deze luchtfoto's met historisch kaartmateriaal van www.topotijdreis.nl en historische luchtfoto's blijkt dat er diverse naoorlogse veranderingen in en nabij het projectgebied hebben plaatsgevonden, zoals de aanleg van Parc Sandur, de N862 en bedrijvenpark A37. Tevens is Oranjedorp na de Tweede Wereldoorlog uitgebreid en is de E233 aangelegd.

Op de volgende pagina zijn door middel van kaarten van verschillende jaartallen de veranderingen in het projectgebied weergegeven.

¹⁰ Het betreft hier geen onderzoek na-conflictperiode (hoofdstuk 3.4 van het CS-VROO d.d. februari 2021) maar een beknopte aanvulling op het vooronderzoek 1940-1945.

NAOORLOGSE VERANDERINGEN

LEGENDA

Projectgebied

3 CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN

3.1 Gebeurtenisstable en gebeurtenissenkaart

AVG heeft geen feiten gevonden die bruikbaar zijn voor de afbakening van een verdacht gebied op ontplofbare oorlogsresten. De gebeurtenisstable op de volgende pagina bevat de gevonden feiten die (mogelijk) betrekking hebben op het projectgebied en daarnaast een overzicht van de geraadpleegde luchtfoto's. De in deze tabel verwerkte nummering correspondeert met de in de gebeurtenissenkaart verwerkte feiten.

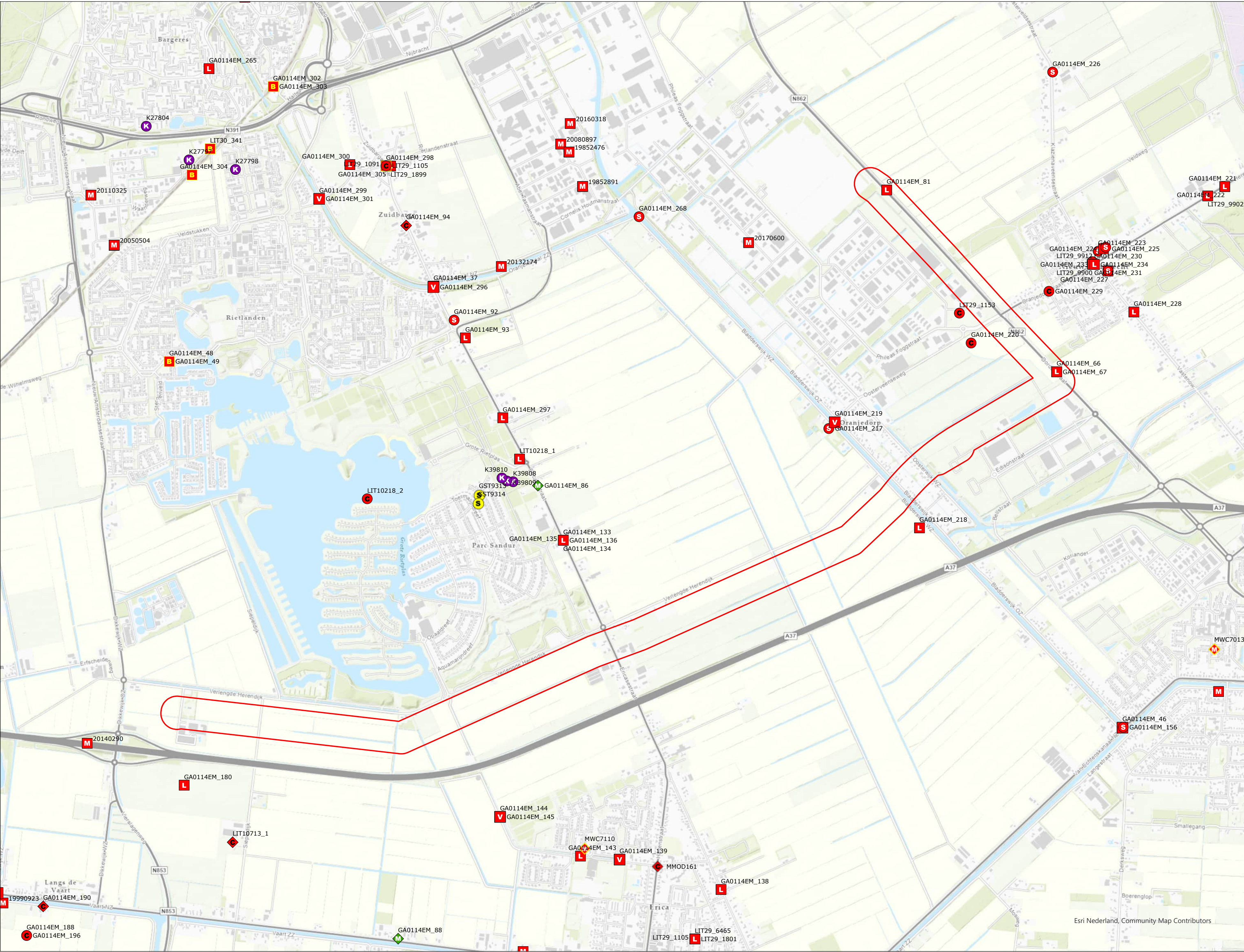
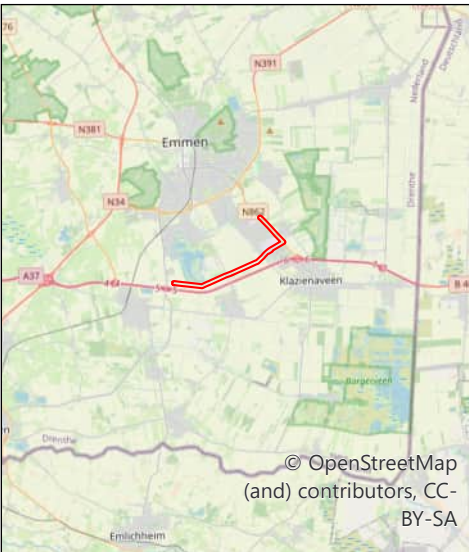

HISTORISCH FEIT										LOCATIE		OMSCHRIJVING FEIT					AFBAKENINGSANALYSE					
Begindatum	Einddatum	Tijdstip	Gebeurtenis	Nationaliteit	Organisatie	Group/Wing	Squadron	Wapensysteem	OO	Plaatsnaam	Locatie	Bron	Naam/nummer	Omschrijving feit	Kwaliteit	Afwijking	GIS GKnr.	Beschouwing luchtfoto	Conclusie met motivatie	Horizontale afbakening	Verticale afbakening	GIS BBKnr.
01-07-1943	31-07-1943		Bombardement	Brits	RAF			Militair vliegtuig	Afwerpmunitie	Erica	Ericastraat 116	Literatuur	J. Hendriks e.a., Erica , 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten, p. 27	Ca. 100 meter voor de woning aan de Ericastraat 116 is een bom gevallen. De bom viel aan de overzijde van de straat in het land van een boer. De bom veroorzaakte een gat van ca. twee meter diep en was ongeveer acht meter in doorsnede.			LIT10218_1		Onverdacht. Deze bom is reeds gedetoneerd en er zijn op basis van de bron geen aanwijzingen gevonden voor blindgangers.			
23-08-1943			Vliegtuigcrash	Brits	RAF		No. 207 Squadron	Lancaster	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht		Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	In de nacht van 23 op 24 augustus 1943 is er een Lancaster E.D.550 van 207 Squadron in de lucht ontploft en neergestort in Nieuw-Dordrecht.			GA0114EM _231, GA0114EM _232		Onverdacht. Uit de website Drenthe in de oorlog blijkt dat dit toestel is neergestort op een woning aan de Heerenstreek in Nieuw-Dordrecht. Het toestel liet de meeste bommen vallen op de es tussen Emmen en Noordbarge. De afbakening van deze locaties is niet van invloed op het projectgebied.			
23-08-1943			Vliegtuigcrash	Brits	RAF			Militair vliegtuig	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht		Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Engels vliegtuig te Nieuw-Dordrecht neergestort. Brisantbom en brandbommen neergekomen.			GA0114EM _233, GA0114EM _234		Onverdacht. Uit de website Drenthe in de oorlog blijkt dat dit toestel is neergestort op een woning aan de Heerenstreek in Nieuw-Dordrecht. Het toestel liet de meeste bommen vallen op de es tussen Emmen en Noordbarge. De afbakening van deze locaties is niet van invloed op het projectgebied. Bovendien kan uit deze archiefbron uit het gemeentearchief niet worden herleid waar de brisantbom en de brandbommen zijn neergekomen.			
23-08-1943	24-08-1943	03:30	Vliegtuigcrash en noodafworp	Brits	RAF			Militair vliegtuig	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht		Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	In de nacht van 23 op 24 augustus 1943 omstreeks 03.30 uur, zijn er twee vliegtuigen neergestort (vermoedelijk als gevolg van een luchtgevecht). Verschillende delen van de vliegtuigen lagen over een afstand van enige kilometers verspreid. Er was tevens een bom gevallen en geëxplodeerd, voor een van de woningen van de Heerenstreek. Op verschillende plaatsen lagen nog niet geëxplodeerde brandbommen. Negen woningen zijn geheel vernietigd, onder meer zware schade aan de Nederlands Hervormde kerk.			GA0114EM _230		Onverdacht. De afbakening van de locatie aan de Herenstreek is niet van invloed op het projectgebied. Bovendien wordt vermeld dat de bom is geëxplodeerd. Op basis van deze beschrijving kan de spreiding van de fosforbommen niet worden vastgesteld, waardoor niet kan worden bepaald of er sprake is van het projectgebied. Er kan voor de fosforbommen geen afbakening kan worden toegepast.			
23-08-1943	24-08-1943		Vliegtuigcrash	Brits	RAF		No. 207 Squadron	Lancaster	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht		Literatuur	G.J. Zwanenburg, En nooit was het stil...Deel 2, p. 70	Bomber Command. Eén Lancaster van No. 207 Squadron bij Nieuw Dordrecht neergestort.			LIT30_1388		Onverdacht. Dit toestel is buiten de begrenzing van het projectgebied neergestort.			
23-08-1943	24-08-1943		Vliegtuigcrash	Brits	RAF		No. 207 Squadron	Lancaster	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht		Internet	SGLO verliesregister	Een Lancaster I, met het serienummer ED550 (No. 207 Squadron), is neergestort nabij Nieuw-Dordrecht.			T2845		Onverdacht. Dit toestel is buiten de begrenzing van het projectgebied neergestort.			
23-08-1943			Noodafworp	Brits	RAF		No. 207 Squadron	Lancaster	Afwerpmunitie	Nieuw-Dordrecht		Literatuur	T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945	Bombardement door de Lancaster Mk I ED550 EM- van het No. 207 squadron om 00.00 uur op Nieuw Dordrecht, Emmen. Getroffen werden woningen aan de Heerenstreek, twee schoolgebouwen, de Nederlands Hervormde kerk en een verenigingsgebouw.			LIT-EVE01-07758		Onverdacht. De getroffen locaties liggen buiten de begrenzing van het projectgebied.			
26-08-1943			Vliegtuigcrash	Brits	RAF			Militair vliegtuig	OO als onderdeel van een crash	Nieuw-Dordrecht	Oranjedorpstraat	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Onder wrakstukken van een neergestort vliegtuig (d.d. 24 augustus 1943) in de Oranjedorpstraat is het lichaam van een van de inzittenden gevonden.			GA0114EM _229		Onverdacht. De wrakstukken lagen kilometers verspreid, waardoor het niet mogelijk is om een afbakening toe te passen (de beschikbare informatie is te globaal). Bovendien is niet bekend waar exact in de Oranjedorpstraat wrakstukken neerkwamen.			
29-11-1943		14:30	Bombardement	Brits	RAF			Militair vliegtuig	Afwerpmunitie	Nieuw-Dordrecht	Bladderswijk WZ 36	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Omstreeks 14.30 uur heeft een vliegtuig een bom laten vallen op een perceel bouwland, gelegen terzijde van de woning aan de Bladderswijk WZ 36. De bom is niet tot ontploffing gekomen.			GA0114EM _218		Onverdacht. De (huidige) Bladderswijk 36 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied. Bovendien is niet bekend welk perceel bouwland het hier betreft, waardoor de beschrijving te globaal is om een afbakening toe te kunnen passen.			
Onbekend			Opslag wapens verzet						Klein kaliber munitie	Nieuw-Amsterdam	Westerveen	Literatuur	S. van der Hoek, Tweelingdorp aan de Vaart: 125 jaar Nieuw-Amsterdam/Veenoord, p. 120	Er werden door Engelse vliegtuigen wapens gedropt en die waren opgeslagen achter de schuur van Willem Hadders in het Westerveen. Toen de Duitsers intensief begonnen te zoeken, hadden de Haddersen de wapens in een wijk gegooid.			LIT10713_1		Onverdacht. Op basis van deze beschrijving kan niet worden bepaald op welke watergang er wordt gedoeld. De beschikbare gegevens zijn te globaal om een afbakening toe te kunnen passen.			
03-02-1944		11:00	Bombardement	Brits	RAF			Militair vliegtuig	Afwerpmunitie	Erica	De westzijde van de Ericasestraat	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Omstreeks 11.00 zijn er 12 bommen neergekomen op verschillende percelen aan de westzijde van de Ericaschestraat.			GA0114EM _134 K39808 K39809 K39810	Er zijn op de luchtfoto d.d. 26-12-1944 geen bomkraters waargenomen ter plaatse van het projectgebied bij de Ericasestraat. Tevens zijn er restanten van kraters waargenomen op de Open Topo ondergrond kaart. Deze zijn gelegen aan de noordwestzijde nabij de Ericastraat 112, buiten de begrenzing van het projectgebied.	Onverdacht. Op basis van de geanalyseerde luchtfoto en de (geschreven) bron zijn er onvoldoende aanknopingspunten om een afbakening toe te kunnen passen.			
24-02-1944		12:00	Noodlanding	Duits	Luftwaffe			Focke-Wulf no. 1	OO als onderdeel van een crash	Erica	Ericasestraat	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Omstreeks 12.00 uur: Duits vliegtuig (Focke-Wulf no. 1) maakt noodlanding aan de Ericaschestraat te Erica.			GA0114EM _133	Onverdacht. Er is hier sprake van een noodlanding. Er is derhalve geen aanleiding om een afbakening toe te passen.				
24-02-1944		12:00	Noodlanding	Duits	Luftwaffe			Focke-Wulf no. 1	OO als onderdeel van een crash	Erica	Ericasestraat	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Omstreeks 12.00 uur maakt een Duits vliegtuig (Focke Wulf no. 1) een noodlanding in de Ericaschestraat.			GA0114EM _135	Onverdacht. Er is hier sprake van een noodlanding. Er is derhalve geen aanleiding om een afbakening toe te passen.				
Onbekend			Noodlanding	Duits	Luftwaffe			Militair vliegtuig	OO als onderdeel van een crash	Erica	Aan de Veenschapswijk	Literatuur	J. Hendriks e.a., Erica, 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten, p. 116	Aan de Veenschapswijk in Erica is achter de woning aan de Ericastraat (116) een Duits toestel neergekomen na een luchtgevecht.			LIT10218_2	Onverdacht. Er is hier sprake van een noodlanding. Er is derhalve geen aanleiding om een afbakening toe te passen.				
22-03-1944		21:30	Vliegtuigcrash	Brits	RAF		No. 514 Squadron	Lancaster II	OO als onderdeel van een crash	Tussen de Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw-Dordrecht (=Zwartemeer (sic))		Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Omstreeks 21.30 uur: Lancaster II L.L.684 J.I.N. van 514 Squadron tussen de Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw-Dordrecht (=Zwartemeer (sic)) neergestort.			GA0114EM _220	Onverdacht. Uit de website traces of war blijkt dat dit toestel ter hoogte van de Kamerlingswijk Westzijde is neergestort. Hier bevindt zich een oorlogsmonument, dat wil zeggen: buiten de begrenzing van het projectgebied.				
23-03-1944			Vliegtuigcrash	Brits	RAF		No. 514 Squadron	Lancaster II	OO als onderdeel van een crash	Tussen Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw Dordrecht		Literatuur	T. Eversteijn Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 – 5 mei 1945	Lancaster Mk II LL684 JI-B2 van het No. 514 Squadron om 21.30 uur tussen Bladderswijk (Oranjedorp) en Nieuw Dordrecht te Zwartemeer bij Emmen neer-gestort.			LIT-EVE01-09192	Onverdacht. Uit de website traces of war blijkt dat dit toestel ter hoogte van de Kamerlingswijk Westzijde is neergestort. Hier bevindt zich een oorlogsmonument, dat wil zeggen: buiten de begrenzing van het projectgebied.				
28-05-1944			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Brits	RAF					Erica		Luchtfotoarchieven	JARIC, 7-1614-7048		B	10		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.				
12-09-1944			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Brits	RAF					Emmen		Luchtfotoarchieven	Kadaster, 106G-2820-3263		B	3		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.				
06-11-1944			Aantreffen blindganger					Militair vliegtuig	Afwerpmunitie	Zuidbarge	Ericaschestraat 121 (westzijde)	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Kleine niet ontplofte bom aangetroffen op het perceel Ericaschestraat, westzijde, 121. Het projectiel heeft de vorm van een torpedo en weegt vermoedelijk circa 100 kg. Op 3 november 1944 lag het projectiel er nog niet.			GA0114EM _297	Onverdacht. De (huidige) Ericasestraat Westzijde 121 ligt buiten de begrenzing van het projectgebied.				
02-12-1944			Bombardement	Brits	RAF			Militair vliegtuig	Afwerpmunitie	Nieuw-Amsterdam	Tussen de Dikkewijk en de Siepeldijk	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Bom neergekomen op een perceel tussen de Dikkewijk en de Siepeldijk, ten noorden van de Hoozeveenschevaart te Nieuw-Amsterdam.			GA0114EM _180	Er zijn op de luchtfoto d.d. 26-12-1944 geen bomkraters waargenomen ter plaatse van het oderzoeksgebied tussen de Dikkewijk en de Siepeldijk.	Onverdacht. Op basis van de geanalyseerde luchtfoto en de (geschreven) bron zijn er onvoldoende aanknopingspunten om een afbakening toe te kunnen passen.			
24-12-1944			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Brits	RAF					Emmen		Luchtfotoarchieven	NCAP, 16-1511-3082		C	8		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.				

HISTORISCH FEIT										LOCATIE		OMSCHRIJVING FEIT					AFBAKENINGSANALYSE						
Begindatum	Einddatum	Tijdstip	Gebeurtenis	Nationaliteit	Organisatie	Group/Wing	Squadron	Wapensysteem	OO	Plaatsnaam	Locatie	Bron	Naam/nummer	Omschrijving feit	Kwaliteit	Afwijking	GIS GKnr.	Beschouwing luchtfoto	Conclusie met motivatie	Horizontale afbakening	Verticale afbakening	GIS BBKnr.	
26-12-1944			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Brits	RAF					Emmen		Luchtfotoarchieven	Kadaster, 16-1545-4053, 4101, 4104, 4107		C	10		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.					
19-06-1945			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Amerikaans	USAAF					Nieuw-Dordrecht		Luchtfotoarchieven	NARA, 369-BS-7028-21-48		C	12		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.					
15-07-1945			Luchtfotoverkenning uitgevoerd	Amerikaans	USAAF					Nieuw-Dordrecht		Luchtfotoarchieven	NARA, 3G-TUD-S136-5103, 5101		C	10		Geen ontplofbare oorlogsresten gerelateerde bijzonderheden ten aanzien van het projectgebied waargenomen.					
11-12-1985			Mogelijk aanwezige vliegtuigbommen							Emmen	Perceel grond, grenzende aan de S17 (verbindingsweg tussen Emmen en Klazienaveen)	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Er liggen vermoedelijk vliegtuigbommen op een perceel grond, grenzende aan de S17 (verbindingsweg tussen Emmen en Klazienaveen). Een Duitse bommenwerper dat in de problemen kwam, zou tenminste drie en ten hoogste zes bommen hebben afgeworpen over een lengte van 100 meter (najaar 1944). Locatie: S17 / verbindingsweg Emmen-Klazienaveen/NAM.			GA0114EM_67		Onverdacht. De beschikbare correspondentie en de beschikbare kaart bieden onvoldoende aanknopingspunten om te kunnen bepalen waar exact het bombardement heeft plaatsgevonden. Uit een krantenbericht blijkt bovendien dat er reeds een onderzoek naar explosieven is uitgevoerd.				
29-01-1986			Mogelijk aanwezige vliegtuigbommen							Emmen	Autoweg Emmen-Klazienaveen	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Vermoedelijk is er nog een aantal vliegtuigbommen aanwezig op een perceel grond grenzend aan de voormalige autoweg Emmen-Klazienaveen.			GA0114EM_81		Onverdacht. De beschikbare correspondentie en de beschikbare kaart bieden onvoldoende aanknopingspunten om te kunnen bepalen waar exact het bombardement heeft plaatsgevonden. Uit een krantenbericht blijkt bovendien dat er reeds een onderzoek naar explosieven is uitgevoerd.				
04-02-1986			Mogelijk aanwezige vliegtuigbommen							Emmen	S17 / verbindingsweg Emmen-Klazienaveen	Archieven	Gemeentearchief gemeente Emmen	Naar aanleiding van een vermoeden van de aanwezigheid van 3 à 6 bommen uit de Tweede Wereldoorlog op een terrein dat grenst aan de bouwlocatie van de NAM, is er ter plaatse een verkenning verricht. In het betreffende terrein werden de resten van kleine, vermoedelijk fosforrubberbommen aangetroffen. Er zouden geen grote vliegtuigbommen liggen. Locatie: S17 / verbindingsweg Emmen-Klazienaveen.			GA0114EM_66		Onverdacht. De beschikbare correspondentie en de beschikbare kaart bieden onvoldoende aanknopingspunten om te kunnen bepalen waar exact het bombardement heeft plaatsgevonden. Uit een krantenbericht blijkt bovendien dat er reeds een onderzoek naar explosieven is uitgevoerd.				

GEBEURTENISSENKAART

- LEGENDA
- Projectgebied
 - L Luchtaanval
 - B Boordwapenbeschieting
 - C Vliegtuigcrash
 - D Melding m.b.t. OO
 - S Schadevermelding
 - V Vernieling d.m.v. OO
 - M Militair werk zonder OO indicatie
 - M Militair object met OO indicatie
 - S Geschutstelling
 - K Krater >2 meter
 - M Inzet van EODD

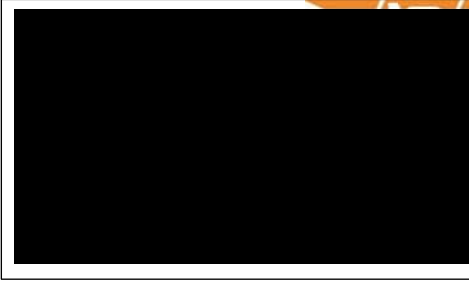
De gebeurtenissen die op de gebeurtenissenkaart zijn ingetekend betreffen de gebeurtenissen uit de rapportage.

Gebeurtenissen die in de archieven en literatuur zijn aangetroffen, maar overduidelijk niet het projectgebied betreffen zijn niet allemaal ingetekend. De gebeurtenissen buiten het projectgebied zijn daarentegen niet volledig.

Nummers naast de symbolen op de kaart verwijzen naar de gebeurtenissen tabel in het vooronderzoek.

PROJECTNUMMER:
TEKENINGNUMMER:
FORMAAT:
GETEKEND DOOR:
DATUM:
OPDRACHTGEVER:
VOOR AKKOORD:

4 BEOORDELING BRONNENMATERIAAL

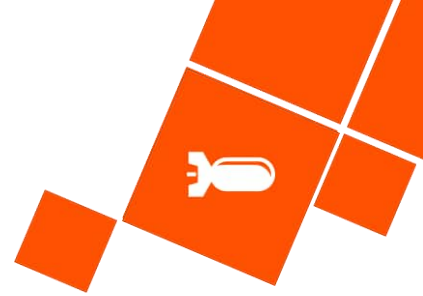
4.1 Indicaties voor explosieven in het projectgebied

- Er is in de meidagen van 1940 geen sprake geweest van grondgevechten in het projectgebied.
- Voorafgaand aan de bevrijding door de geallieerden was er geen sprake van grondgevechten in het projectgebied.
- In het projectgebied waren geen militaire objecten aanwezig.
- Er zijn geen militaire vliegtuigen in het projectgebied gecrasht.
- Ter plaatse van het projectgebied is geen sprake geweest van vliegtuigbeschietingen, noodafwerpen en bombardementen (of de beschikbare informatie is te summier om op basis hiervan een afbakening toe te passen).
- Het projectgebied heeft niet geleden onder gevechtshandelingen.
- Er zijn in het verleden geen ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied geruimd.

Op basis van de beschikbare feiten zijn er onvoldoende indicaties beschikbaar waaruit blijkt dat er mogelijk ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied aanwezig zijn.

4.2 Leemten in kennis bronnenmateriaal

- Bij een historisch onderzoek kan nooit een volledig overzicht van alle bronnen worden verkregen. Er is bij dit onderzoek gebruik gemaakt van een bronneselectie. Getuigen die meer kunnen vertellen over munitiedumping, vliegtuigcrashes en bombardementen kunnen ondertussen zijn overleden.
- Luchtfoto's van de Royal Air Force geven doorgaans een betrouwbare indicatie betreffende de vraag of er mogelijk ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied aanwezig zijn. Luchtfoto's geven altijd een momentopname weer. Er kunnen voor, na en tussen verschillende opnamedata ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied zijn terechtgekomen. Het is, vanwege getroffen camouflagemaatregelen, maar zeer de vraag of alle geschutopstellingen etc. op luchtfoto's kunnen worden teruggevonden.
- De ruimrapporten van de EODD kennen hun beperkingen voor wat betreft de nauwkeurigheid van de vindplaatsbeschrijvingen. Het is niet altijd mogelijk om exact aan te geven waar de ontplofbare oorlogsresten werden aangetroffen. Deze munitie is bovendien geruimd. Dergelijke beperkingen zijn er ook bij andere geraadpleegde bronnen, zoals bijvoorbeeld documenten uit de gemeentearchieven. Er kan alleen een op ontplofbare oorlogsresten verdacht gebied worden afgebakend met behulp van concrete locatiebeschrijvingen.

4.3 Soort, verschijningsvorm en aantallen

De soort, aantallen ontplofbare oorlogsresten en verschijningsvorm zijn in deze niet van toepassing vanwege het ontbreken van feitelijk bewijs voor de vermoedelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten.

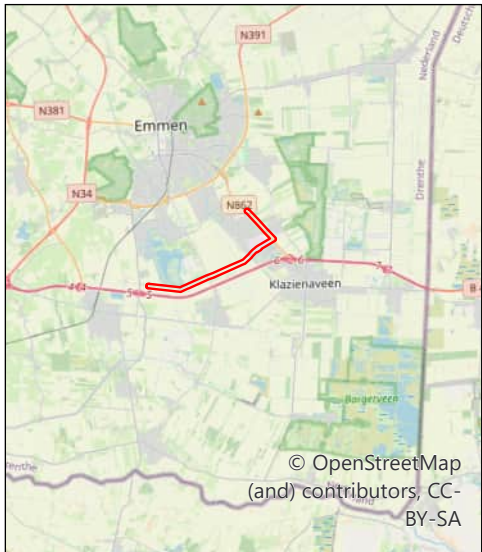
4.4 Horizontale en verticale begrenzing verdacht gebied

De horizontale en verticale begrenzing zijn in deze niet van toepassing vanwege het ontbreken van feitelijk bewijs voor de vermoedelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten.

4.5 Bodembelastingkaart

Op basis van de beoordeelde feiten is geconcludeerd dat er geen indicaties zijn voor de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied. Derhalve is het projectgebied niet verdacht op de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten. De bodembelastingkaart is weergegeven op de hierop volgende pagina.

BODEMBELASTINGKAART

LEGENDA
Projectgebied

Er zijn in de geraadpleegde bronnen geen gebeurtenissen aangetroffen die hebben geresulteerd tot een afbakening van een verdacht gebied.

PROJECTNUMMER:
TEKENINGNUMMER:
FORMAAT:
GETEKEND DOOR:
DATUM:
OPDRACHTGEVER:
VOOR AKKOORD:

5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusie

AVG heeft in opdracht van ARCADIS Nederland B.V. een vooronderzoek ontplofbare oorlogsresten uitgevoerd voor het projectgebied Nieuwe zuidelijke tracédeel Schoonebeek – Emmen.

Op basis van de beoordeelde feiten is geconcludeerd dat er geen indicaties zijn voor de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten in het projectgebied. Derhalve is het projectgebied niet verdacht op de mogelijke aanwezigheid van ontplofbare oorlogsresten.

5.2 Advies vervolgtraject

AVG adviseert ARCADIS Nederland B.V. om de werkzaamheden onder reguliere condities uit te voeren. De kans op het aantreffen van ontplofbare oorlogsresten is net zo groot als de gemiddelde kans op het aantreffen van ontplofbare oorlogsresten op als 'onverdacht' aangemerkte locaties in de rest van Nederland. Grondroerende werkzaamheden kunnen in het projectgebied op reguliere wijze worden uitgevoerd en een vooronderzoek na-conflictperiode (hoofdstuk 3.4 van het CS-VROO d.d. februari 2021) is daarom niet van toepassing, zie de tekening BBK-C1.

6 BIJLAGEN

6.1 Bronnenlijst

6.1.1 Archieven en overige instanties

- Explosieven Opruimings Dienst Defensie te Soesterberg / Semi-Statistisch Informatiebeheer te Rijswijk
- Bedrijfsarchief AVG
- Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg
- Gemeentearchief gemeente Emmen
- Imperial War Museums te Londen
- Kadaster te Zwolle
- Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage
- Laurier Military History Archive (LMH), Waterloo (Canada)
- Library and Archives Canada te Ottawa
- Luftbilddatenbank te Estenfeld
- Nationaal Archief te 's-Gravenhage
- National Archives and Records Administration te Washington DC
- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie te 's-Gravenhage
- Provinciaal Archief / Drents Archief te Assen
- Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties
- The National Archives te Londen

6.1.2 Literatuur

- Amersfoort, H., en P. Kamphuis (red.), *Mei 1940. De strijd op Nederlands Grondgebied* ('s-Gravenhage 2005)
- Brongers, E.H., *De gebroken vleugel van de Duitse adelaar: inventarisatie van de Duitse verliezen in de luchtoorlog van mei 1940 boven Nederland* (Soesterberg 2010)
- Bontekoe, G.A., *Drentsche kroniek van het bevrijdingsjaar* (Assen 1983)
- Foreman, J., *The Fighter Command War Diaries: July 1944 to May 1945* (2004)
- Flamand, R., en J.H. Jansen, *Operatie Amherst. Franse para's vchten in Drenthe, april 1945* (Assen 2002)
- Grimm, P., *Verloren luchtruim. De geallieerde luchtoperaties boven Nederland in mei 1940* (Lichtenvoorde 2021)
- Hendriks, J., *Erica, 1940-1945. Belevissen van dorpsgenoten* (Beilen 2010)
- Van der Hoek, S., *Tweelingdorp aan de Vaart: 125 jaar Nieuw-Amsterdam/Veenoord* (Nieuw-Amsterdam / Veenoord z.d.)
- Huizinga, M.H., *Maple Leaf Up: de Canadese opmars in Noord-Nederland, april 1945* (Groningen 1980)
- Jansen, A. A., *Sporen aan de hemel: kroniek van een luchtoorlog. Deel 1 t/m 3* (Baarn 1979-1981)
- Jansen, A. A., *Wespennest Leeuwarden: de geschiedenis van de strijd van de Duitse nachtjagers en geallieerde luchtmachten boven Noord-Nederland in de jaren 1940-1945. Deel 1 t/m 3* (Baarn 1977/1978)
- De Jong, H., *Franse Para's in Drenthe 8-12 april 1945* (Assen 2020)

- Klep, C. en B. Schoenmaker (red.), *De bevrijding van Nederland 1944 – 1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995)
- Koopman, H., *Vergeltungswaffen in Nederland. De inzet van V.1, V.2 & V.4 vanaf Nederlands grondgebied* (Utrecht 2018)
- Meijers, A., *Achtung Minen – Danger Mines. Het ruimen van landmijnen in Nederland 1940-1947* (Soesterberg 2013)
- Middlebrook, M., en C. Everitt, *The Bomber Command War Diaries. An Operational Reference Book, 1939-1945* (Suffolk 1985)
- Molenaar, F. J., *De luchtverdediging in de meidagen van 1940. Deel 1 en deel 2* ('s-Gravenhage 1970)
- Nierstrasz, V.E., *De territoriale verdediging van de noordelijke provinciën* ('s-Gravenhage 1952)
- Veenstra, S.L., *In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland: 1960-1977* (Zutphen 1992)
- Woensel, J. van, *Vrij van Explosieven. De geschiedenis van het EOCL en zijn voorgangers 1944-2004* (Amsterdam 2004)
- Zwanenburg, G.J., *En nooit was het stil....Kroniek van een Luchtoorlog. Deel 1 & 2* ('s-Gravenhage 1990/1992)

6.1.3 Websites

- <https://www.archieven.nl/nl/>
- <http://www.avg.eu>
- <https://beeldbankwo2.nl/nl/>
- <https://www.delpher.nl/>
- <https://www.drentheindeoorlog.nl/?aid=368>
- <http://www.echodelta.net/mbs/eng-translator.php>
- <http://ericalekkerwater.nl/2015/09/erica-in-oorlogstijd-de-bevrijding/>
- <http://www.explosievenopsporing.nl>
- <https://www.explosievenopsporing.nl/veo-bommenkaart/>
- <https://www.iwm.org.uk/collections>
- <https://www.oorloginblik.nl>
- <https://nimh-beeldbank.defensie.nl/beeldbank>
- <https://www.tracesofwar.nl/>
- <http://www.vergeltungswaffen.nl>
- <http://verliesregister.studiegroepluchtoorlog.nl>

6.1.4 Overig

- T. Eversteijn, *Bombardementen en verongelukte vliegtuigen in de periode 10 mei 1940 - 5 mei 1945* (2003)

6.2 Certificaat vooronderzoek en risicoanalyse

AVG Explosieven Opsporing Nederland
Veerweg 10, 5171 PW Kaatsheuvel
KvK-nummer: 12029421

Dit certificaat is afgegeven op basis van het Certificatieschema
Vooronderzoek en Risicoanalyse ontplofbare oorlogsresten, vastgesteld d.d. 29 januari 2021,
waarmee voldaan wordt aan de kaderbepalingen van het Arbeidsomstandighedenbesluit.

Certificaat

Vooronderzoek en Risicoanalyse ontplofbare oorlogsresten

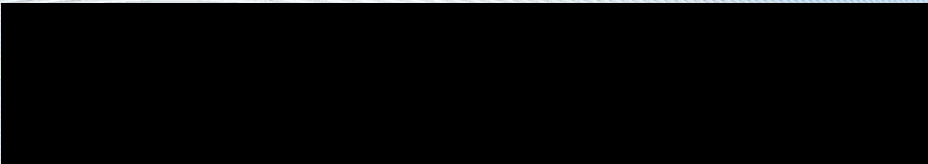
Evaluatie van het kwaliteitssysteem heeft plaatsgevonden volgens
het certificatiereglement van TÜV Nederland voor het toepassingsgebied:

Deelgebied: Vooronderzoek ontplofbare oorlogsresten.
Deelgebied: Risicoanalyse ontplofbare oorlogsresten.

Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

TÜV Nederland verklaart dat het gerechtvaardigd vertrouwen bestaat dat het door de **AVG Explosieven Opsporing Nederland** gehanteerde kwaliteitssysteem voldoet aan de eisen uit het bovengenoemde certificatieschema.

De eisen in dit certificatieschema hebben betrekking op het kwaliteitssysteem van het bedrijf
inzake het Vooronderzoek en de Risicoanalyse van ontplofbare oorlogsresten.

1 / 1

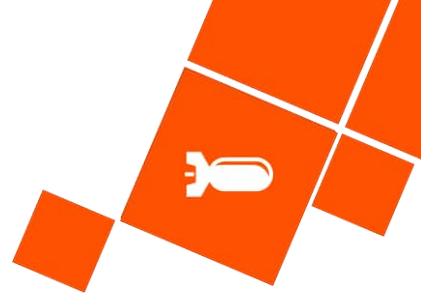
6.3 Motivatie luchtfotobestelling

In bepaalde gevallen zijn er geen luchtfoto's besteld. Dit wordt als volgt gemotiveerd:

- Indien er geen kwalitatief goede luchtfoto's beschikbaar zijn van (kort) voor/na een gebeurtenis
- Bij schermutselingen en kleinschalige grondgevechten, waarbij er enkel schotenwisselingen met klein kaliber munitie hebben plaatsgevonden en/of waarbij het gebruik van (grotere kalibers) geschutmunitie achterwege is gebleven
- Bij beschietingen met vliegtuigboordwapenmunitie. Inslagen van vliegtuigboordwapenmunitie zijn niet waarneembaar op luchtfoto's
- Bij uit schriftelijke bronnen globaal bekende of niet/onvoldoende herleidbare bombardementen
- Indien reeds bekend is dat een gebied door meerdere (zware) bombardementen is getroffen, dan worden er luchtfoto's van de begin- en eindsituatie na het laatste bombardement besteld
- Bij bombardementen met kleine (cluster-)bommen, zoals de SD1, de SD2 en staafbrandbommen. Inslagen van kleine bommen zijn niet waarneembaar op luchtfoto's
- Bij schadevermeldingen op basis waarvan de aard van de schade niet kan worden herleid of waarbij niet bekend is door welk type ontplofbare oorlogsresten deze werd veroorzaakt, alsmede het ontbreken van de gegevens over de locaties waar de munitie is neergekomen. Indien de aard van de schade wel herleidbaar is, dan dient deze bron te worden geverifieerd middels een andere bron.
- Bij noodlandingen van militaire vliegtuigen, omdat deze toestellen inmiddels zijn verwijderd
- Bij vliegtuigcrashes waarvan de locaties niet direct herleidbaar zijn naar het projectgebied omdat er alleen een plaats- of een straatnaam wordt genoemd. Indien de locatie herleidbaar is, dan wordt alleen een luchtfoto's van vlak na de gebeurtenis gebruikt, indien op latere foto's geen waarneming kan worden gedaan
- Bij opgeblazen bruggen en kunstwerken waarvan de locaties reeds uit (geschreven) bronnen bekend zijn
- Gevechtshandelingen waarvan de (geschreven) bronnen, niet zijnde de luchtfoto's, afdoende duidelijkheid verschaffen over de door een gevechtshandeling getroffen locatie, waardoor er een afbakening kan worden toegepast
- Indien er een aan ontplofbare oorlogsresten gerelateerde waarneming door middel van de luchtfotoanalyse wordt gedaan, zonder dat er een koppeling met een geschreven bron kan worden gemaakt, dan worden geen extra luchtfoto's ingekocht om de dag of periode van de gevechtshandeling vast te kunnen stellen

Wanneer er sprake is van de aanleg van militaire objecten, zoals stellingen, wapenopstellingen, loopgraven, verdedigingswerken, munitie-opslaglocaties, militaire kampementen en tankgrachten, dan wordt dit niet beschouwd als gevechtshandelingen, maar verdedigende maatregelen. In dit geval is het wenselijk om over luchtfotomateriaal van de eindsituatie te beschikken, dat wil zeggen: het moment waarop verdedigende maatregelen zijn getroffen.

Bij grondgevechten in een gebied dat gedurende een langere periode aan het front heeft gelegen, zoals bijvoorbeeld het Maasfront en het Betuwefront, wordt op de volgende wijze de luchtfotoselectie toegepast: de frontperiode wordt in zijn geheel gezien, waarbij de

begin- en einddatum van de frontperiode leidend zijn bij het bestellen van luchtfoto's. Het uitgangspunt is dat de totale weerslag van de strijd het beste zichtbaar is op luchtfoto's van na de gevechten.

6.4 Afkortingenlijst

Afkorting	Betekenis
2nd TAF	Second Tactical Air Force
ABTA	All Bombs in Target Area
ARTA	All Rockets in Target Area
A/C	Aircraft
D/H	Direct Hit
FO	Flight Officer
Jabo	Jachtbommenwerper
Kkm	Klein kaliber munitie
Lbs.	Ponden
MET	Military Enemy Transport
N/M	Near Miss
NRO	No Results Observed
NYR	Not Yet Returned
OO	Ontplofbare Oorlogsresten
PAG / Pag.	Pantser Afweer Geschut
Rly.	Railway
R/P	Rockets
TA	Target Area

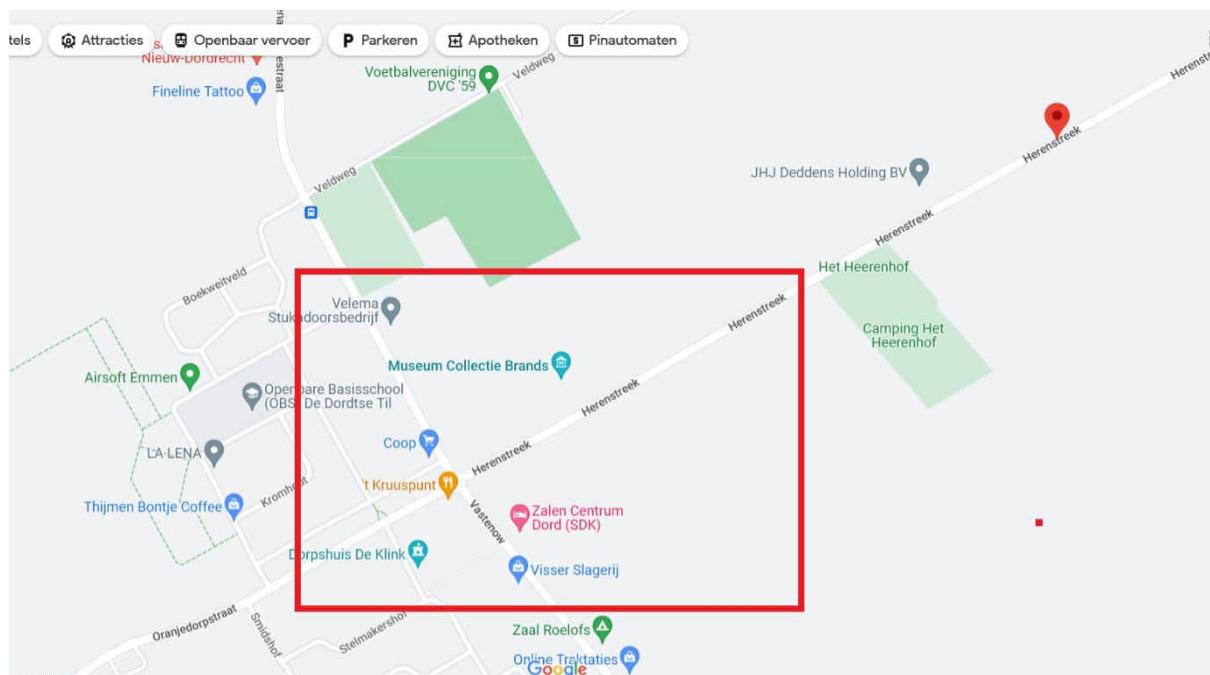

6.5 Wijze benadering archiefbronnen

De wijze waarop archiefbronnen zijn benaderd, is hieronder beschreven:

- Heeft er een fysiek bezoek plaatsgevonden; en zo ja, wanneer en door wie?
Ja, voor alle archieven heeft er een fysiek bezoek plaatsgevonden, tenzij het archief reeds gedigitaliseerd was. Dit geldt voor het online krantenarchief Delpher, alsmede de toegangen 409 en 575 van het NIMH.
- Is een database met eerder verworven informatie uit een archief geraadpleegd?
Indien alle relevante stukken uit een archief reeds in bezit zijn, is er een (GIS) database van de uitwerkingen geraadpleegd.
- Is enkel de website van de archiefbewaarplaats geraadpleegd?
Nee, in geen van de gevallen is enkel de website van de archiefbewaarplaats geraadpleegd.
- Heeft de organisatie de bron zelf benaderd, of is dit uitbesteed aan derden - en zo ja, aan wie?
De organisatie heeft de bron zelf benaderd.
- Zijn van de archiefbewaarplaats enkel telefonische inlichtingen verkregen?
Nee, er heeft fysiek bezoek van de archiefbewaarplaatsen plaatsgevonden, tenzij de archieven reeds gedigitaliseerd zijn en de stukken via het internet kunnen worden ingezien.
- Is de bron op een andere wijze benaderd?
Nee, dit is niet van toepassing.

Het onderstaande kaartje is aangeleverd door de Studiegroep luchtoorlog Drenthe. Binnen het rood omlijnde gebied zijn bommen van de Lancaster neergekomen. Uit een analyse van AVG blijkt dat het afwerpgebied zich (minimaal) op ruim 250 meter afstand van het projectgebied bevindt.

GROEPSCOMMANDANT.

Klazienaveen, 24 Augustus 1943.

No. 823.

O N D E R W E R P :

Het neerstorten van brandende vliegtuigen.

Ik mege U berichten, dat in den nacht van 23 op 24 Augustus 1943, te omstreeks 23.30 uur, een luchtgevecht heeft plaats gehad boven het dorp NIEUW-DORDRECHT in de gemeente EMMEN, tusschen verschillende vliegtuigen, welke uit Westelijke richting naderde.

Op gemeld tijdstip zag ik, dat twee brandende voorwerpen uit de lucht omlaag vielen en vermoedde ik dat dit vliegtuigen waren.

Met het personeel dezer groep en dat van de post NIEUW-DORDRECHT heb ik mij direct ter plaatse begeven waar ik vermoedde dat bedoelde vliegtuigen waren neergestort.

Na aankomst ter plaatse zag ik, dat verschillende deelen van vliegtuigen over een afstand van eenige kilometers over het veld verspreid lagen en in enkele deelen een hevige brand woedde.

Ook bleek mij dat een bom was gevallen en geexplodeerd voor een der woningen staande aan de Heerenstreek te NIEUW-DORDRECHT.

Op verschillende plaatsen lagen nog niet geexplodeerde brandbommen (z.g.n. Fosforbommen).

Door den bominslag zijn drie personen gedood, terwijl voort drie personen ernstig, twee niet ernstig en vijf en twintig a dertig personen licht gewond werden.

Voorts zijn negen woningen geheel vernietigd, vijf zwaar beschadigd, zes en veertig licht beschadigd en negen en twintig hebben alleen glasschade opgelopen.

Verder is een houten schoolgebouw geheel vernield, een van steen opgetrokken schoolgebouw zwaar beschadigd, terwijl het aldaar staande kerkgebouw van de Ned. Herv. gemeente met het daarnaast geplaatste vereenigingsgebouw eveneens vrij ernstig is beschadigd.

Drie leden van de bemanning van een Engelsch vliegtuig werden gevonden, welke waren overleden.

Een lid van dit vliegtuig zat bekneld in een gedeelte van de romp van dit vliegtuig en is door den Hoofdwachtmeester S, van der HOEK, behoorende tot opgemelde groep na zijn bevrijding uit het toestel gearresteerd en onder politiebewaking overgebracht naar het Ziekenhuis te EMMEN, daar deze zwaar gewond bleek te zijn.

Een schuur staande achter een der woningen aan de Heerenstreek, waarin een hoeveelheid koren en hooi was geboregen is vermoedelijk door een of meer brandbommen getroffen en geheel afgebrand.

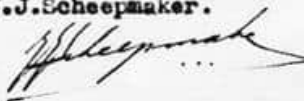
Door het mij onderhebbend personeel heb ik de wrakstukken van de vliegtuigen daan bewaken.

Op 24 Augustus, omstreeks 9.00 uur, is door het personeel der Duitsche Weermacht, die inmiddels ter plaatse waren gekomen, deze bewaking overgenomen.

De omgeving van de woningen en gebouwen, welke schade hebben geleden, worden bewaakt en het publiek op een behoorlijk afstand gehouden.

De Onderluitenant,
Groepscommandant,
J.J. Scheepmaker.

Aan
den Heer Commandant Mar, Gewest Groningen.
Afdeelingcommandant der Mar. te Emmen.
Districts-Commandant der Mar. te Assen.
Polizei Offizier te Assen.
Burgemeester der Gemeente Emmen.

EMMEN

MARECHAUSSEE GEWEST GRONINGEN.

GROEPSCOMMANDANT.

NO: 826.

O N D E R W E R P :
"verstoring van brandende vliegtuigen."

-1. 48
Klazienaveen, 27 Augustus 194

No. 401-A

20 JULI 1988

Onder verwijzing naar mijn schrijven d.d. 24-en 25 Augustus 1943, NO: 823 en 826, betreffende het in de margin aangehaalde als onderwerp, moge ik U nader berichten, dat het aantal gevonden leden der bemanning van het Engelsch vliegtuig tot zes is gestegen.

Bedoeld lid werd in den voormiddag van den 26 Augustus 1943, omstreeks tien uur, gevonden op een perceel land no: 56, aan de Granjedorpstraat te Nieuw-Dordrecht, gemeent EMMEN. Het was bekneld geraakt onder wrakstukken van het vliegtuig, bevond zich in een kuil ter diepte van ongeveer 1,50 meter, was reeds overleden en totaal vermikt.

Het lijk was gekleed in een bruin leeren pak en - daar onder een bruin overall, waarop op de rechter bovenarm drie driehoeken. Om den hals droeg het een identiteit plaatje met den naam VELLE.-D.1390228.

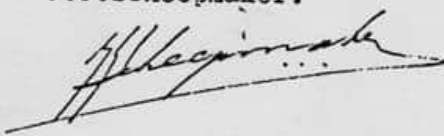
De opgraving en het vervoer van het lijk naar de algemeene begraafplaats te Nieuw-Dordrecht, had plaats onder toezicht van een onderofficier van het Duitsche luchtwapen en het personeel van opgemelde Groep.

Deze persoon is in den namiddag van den 27 Augustus 1943, na te zijn gekist, op kosten van de gemeente EMMEN, op bedoelde begraafplaats begraven.

De begrafenis heeft plaats gehad onder toezicht van een Feldwebel van het Duitsche luchtwapen en in tegenwoordigheid van den Heer Loco-Burgemeester en Secretaris der gemeente EMMEN.

Het publiek is op een behoorlijke afstand gehouden en er hebben zich geen incidenten voorgedaan.

De Onderluitenant,
Groepscommandant,
J.J. Scheepmaker.

Aan

1 Heer Commandant van het Mar. Gewest te GRONINGEN.
Afdeulingscommandant der Mar. te EMMEN.
Districtscommandant der Mar. te ASSEN.
Polizei-Officier te ASSEN.
Burgemeester der gemeente EMMEN.

23/24.8.43	Lancaster I II	Sgt. Omer G.W.	Bombing	20.33	BOMBING ATTACK HER LIN. Load 1 x 4000lb 12 S.B.C.s.	184
	R.D. 550 (K)	Sgt Walker J.G.S.			A/C MISSING.	
		P/O Beeking G.P.				
		Sgt Standish L.				
		Sgt Reid J.L.				
		Sgt Fell D.				
		Sgt McKeith T.K.C.N.				